

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**Улога католичке цркве у терору над српским
народом у Крајини**
специјалистички рад

Ментор:
Др Миленко Бодин

Кандидат :
Миљан Самоуковић

Београд, 2018.

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
I. Улога Ватикана у ескалацији Срба у Хрватској	5
1.1. Римокатоличка црква	5
1.2. Католичка цркве у XIX и XX веку и програм елиминације Срба	9
1.3. Ватикан и Срби у XX веку	11
1.4. Ватикан први признаје независност Хрватске и Словеније.....	12
2. Чувана тајна Ватикана-НДХ	15
2.1. Борбени римокатолицизам	15
2.2. Идеолошке основе насилног покатоличења Срба.....	20
2.3. Ратна идеологија војног свештенства	22
3. Алојзије Степинац као представник високог римокатоличког клера	25
3.1. Верски крсташки рат НДХ	27
3.2. Апостолска мисија Алојзија Степинца	29
4. Национализам као узрок сукоба	31
4.1. Карактер рата у Хрватској 1991.године	32
4.2. Унутрашњи узроци рата у Хрватској	36
4.3. Спољнополитички узроци рата у Хрватској	39
4.4. Република српска крајина и њен пад.....	40
4.4.1. Вуковарска прича.....	42
5. Међународни односи Србије и Хрватске данашњице	45
5.1. Односи Србије и Хрватске	45
5.2. Спорна двојезичност у Хрватској	48
Закључак.....	51
Литература	53

УВОД

Годинама је постављано питање чему тако-звано хрватско-српско питање, па се одговор нашао да је због страних интереса створено хрватско-српско игралиште које има своју руљу, навијаче, и играче, јер се у национализму као и у фудбалу дају голови и од тога треба полазити у разматрању српско-хрватских односа.¹ Срби и Хрвати појавили су се на погребу једне цивилизације и вековима проливали крв на Балкану, иако се тврдило да су Срби и Хрвати један народ. Такође су постојали услови за рађање једне народности, па се половином XIX века појавила тенденција за интеграцијом на подручју културе. То се ипак није остварило услед културне заосталости и ниског нивоа културне свести грађанске класе која је и након уједињења Срба, Хрвата и Словенаца подбацила за једну тако велику улогу. Ни српска грађанска класа заслепљена српском државношћу није лако прихватала идеје о народном јединству Срба и осталих јужнословенских народности. “Ако смо ми Срби с Вама аустријским Хрватима, католицима један народ, онда смо са Бугарима duplo више него један народ, јер нам је језик један те исти, јер нам је историја подједнако крвава и јер нас веже дубока народна веза, а то је свето православље”.² У почетку и са становишта у Комунистичкој партији Југославије која је и самим оснивањем била заузела став да су Срби и Хрвати један народ. На то се надовезују разне изјаве тадашње хегемоније да су Срби и Хрвати и Словенци само племена једног те истог народа, које је имало за циљ србизацију Хрвата и Словенаца. Југославија је имала само маску за ту србизацију која се потпуно разоткрила у време шестојануарске војне диктатуре³ краља Александра и Пере Живковића, како је оцењен са Титове стране тај период.⁴ Тезе о народном јединству Хрвата и Срба биле су саткане од осећаја међусобне солидарности и свести о јужнословенском интегритету. Њима се супротставила узајамна латинско-грчка негација по којој је бог са Хрватима, али и чува Србију (Један бог чува Србију, а други држи с Хрватима и с многим крунисаним главама, царевима и краљевима.), тако да по тој причи једни верују у безгрешно зачеће Мадоне, а други га одбацују.

¹ Е. Ченгић, С Крлежом из дана у дан, т. 2., "Глобус", Загреб, 1985. стр. 861.

² М.Крлежа, Заставе, т. II. "Ослобођење", Сарајево-Младост, Загреб, 1976, стр. 31.

³ Шестојануарска диктатура започела је прогласом краља Александра Карађорђевића од 6. 1929. године под насловом: "Моме драгом народу, свим Србима, Хрватима и Словенцима •. Укинута је Устав, распуштена Народна скупштина и забрањен рад политичких партија.

⁴ Ј. Броз Тито, Чланци и говори из НОБ-а 1941-1945, "Свјетлост", Сарајево, 1946, стр. 120.

Те две догме, уз нерешено питање јесу ли Срби ослободили Хрвате или Хрвати Србе, раздвојиле су Хрвате и Србе у два табора. “Хрватско питање”, у том контексту, било је отворено питање бискупије светог Андроника у Сремској Митровици (Сирмиуму), а оно је подразумевало однос Истока и Запада, “латинску изолацију од православног балканизма и грчку изолацију од латинског покатоличења”⁵ Та католичко-православна шема народне свести из друге половине деветнаестог века обликовала је српску и хрватску народну свест на принципима раскола све до Револуције 1941. године. То је довело и до трагичног политичког бунила 1941. године, као и до контрареволуциорних догађаја током НОР-а. Основни проблем којим се бави овај рад односи се на велики број сукоба између православаца и католика на тлу бивше Југославије од периода другог светског рата па све до догађаја који су присутни у домаћој и иностраној литератури која је обрађивала ову тему. „Домовински рат“, „рат за независност Хрватске“, „великосрпска агесија“, „рат у Крајини“, „грађански рат у Хрватској“, „рат за југословенско наслеђе“, „оружана побуна“, „рат за очување суверенитета и територијалног интегритета Југославије“, „етнички сукоб“ и све то у циљу одређивања самог предмета истраживања а то је улога католичке цркве у терору над српским народом у Крајини. Све су то одредице којима се одређује исти историјски догађај, што сукоб у Хрватској чини јединственим случајем у савременој светској историји, а истраживачима знатно отежава посао. Генерална хипотеза овог рада је да непостојање јединствене дефиниције сукоба у Хрватској и терора над српским становништвом у Крајини ствара научне проблеме из којих потом произилазе и друштвени, мислећи, пре свега, на препреке помирењу и суочавање са прошлошћу, сукоба како верских тако и политичких. Да би се схватила улога католичке цркве у догађајима на тлу бивше Југославије као и до данашњег дана кроз рад ће бити изложена предисторија тих збивања, односно однос према православним Србима у Србији.

⁵ Илија Цвитковић, Крлежа, Хрвати и Срби, Сарајево, 1991, стр. 45.

I. Улога Ватикана у ескалацији Срба у Хрватској

1.1. Римокатоличка црква

Потискивањем Турака, крајем XVIII века, на одређеним подручјима почиње се делимично обнављати и Католичка црква. Загреб се ослобађа Калоче и постаје самостална црквена покрајина, обнављају се босанска и сремска бискупија, као и преживеле далматинске бискупије. Након повлачења Турака, Леополдова царска инструкција, 1687. године дозвољавала је католицима насељавање Баната, а током XVIII века аустријска царица Марија Терезија и њен наследник Јосиф II такође позивају сељаке и занатлије из северних крајева царства да населе југ (Војводину и Славонију). Позиву се одазивају Немци (махом из покрајине Швабије), Словаци, Чеси и Мађари, и долази до пораста католичког становништва на поменутих просторима.⁶ У Краљевину Србију, којој су недостајали индустријски и други стручњаци, досељавају се католици немачког, хрватског и италијанског порекла, којих је у последњој четвртини XIX века било око 10.000.⁷ У периоду пре Балканских ратова у Србији било око 15.000 католика, по државном попису из 1921. године већ их је готово 38.000, од чега само у Београду 9.600.⁸ У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца Католичка црква је имала две црквене покрајине: загребачку и босанску. Црквене међе пресецале су на више места државну границу, тако да су делови појединих бискупија били у суседним земљама или су делови бискупија из суседних земаља сезали на југословенску територију (Прекомурје, Барања, Бачка, Банат...). Ове области добиле су посебне администраторе (Бачка и Банат) или су њима администрирали суседни бискупи изван државних граница Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.⁹ Видовданским уставом из 1921. године напуштен је систем државне цркве. За верске заједнице доношени су посебни закони којима су утврђивана сва битна питања релевантна за њихово деловање, али такав закон за Католичку цркву никада није био донешен.

⁶ Бјелајац, Б., Протестантизам у Србији, Алфа и омега, Београд, 2003., стр. 37.

⁷ Мужих, И., Католичка црква у Краљевини Југославији, Сплит, 1978, стр. 21.

⁸ Радић, Р., Вером против вере: држава и вера у Србији 1945-1953, ИНИС, Београд, 1995, стр. 30

⁹ Унковић, В., "Католичка црква у Југославији", у: Религија и друштво, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988, стр. 373.

У појединим државама правни статус католичке цркве регулисан је конкордатом.¹⁰ Први нацрт конкордата сачињен још 1878.године, преговори између Србије и Свете Столице ишли су тешко и у више наврата су били прекидани. Србија интензивира рад након балканских ратова на конкордату који је склопљен 24. јуна 1914. године, непосредно пред Први светски рат. Римокатоличка црква на подручју друге Југославије након Другог светског рата, због свог антикомунистичког и антијугословенског деловања, налазила се у изузетно незгодном положају. Суђење надбискупима Розману и Степинцу због колаборације са окупатором, тј. пружања отворене подршке стварању Независне државе Хрватске током Другог светског рата, представљало је одговор на пружање отпора (социјалистичким) променама, али и опомена због подржавања антијугословенске емиграције.У СФР Југославији организациону структуру Римокатоличке цркве чинило је 5 црквених покрајина или митрополија, у којима је деловало 7 надбискупија, 13 бискупија, 2.684 жупе са 5.738 цркава, а до стабилизације односа између Римокатоличке цркве и социјалистичких власти у СФР Југославији дошло је почетком шездесетих година.¹¹ Католичка Црква у Хрватској, је најдуговечнија институција с непрекинутим постојањем у историји хрватског народа, који је већи део свог постојања проживио у наметнутим државним заједницама, без потпуне независности. Такође Католичка Црква је једна од најважнији институција која је скрбила за очување његовог националног и културног идентитета. Како би се на прави начи разумела улога католичке цркве над Србима у Хрватској за то постоји предисторија која сведочи овековечена чињеницама које су изложене у наставку рада. За време турске власти у односу на православну католичка црква је имала знатне привилегије. Посебно су били повлашћени босански фрањевци још од краја 15. века,¹² који су без икаквих препрека могли вршити пропаганду своје верске доктрине и радити на придобијању верника. Сабор у Тријенту 1545-1563 имао задатак да придобије, поред “залуталих” протестаната и многобројне “шизматике” на југоистоку Европе.¹³

¹⁰ Конкордат (лат. цонкордатум) представља споразум или уговор између папе и световне власти одређене државе којим се правно дефинишу односи и права Римокатоличке цркве у тој држави.

¹¹ Унковић, В., “Католичка црква у Југославији”, у: Религија и друштво, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988., стр. 380.

¹² Радонић, Ј., Римска курија и јужнословенске земље од ХВИ до ХИХ века, САН, Београд, 1950, стр. 80.

¹³ Радонић, Ј., оп.цит, стр. 3.

Пећка патријашија под чијом се јурисдикцијом нашла територија од Марче (код Загреба) до Ердеља на североистоку па све до реке Коморана у Бугарској посебно се нашла на удару. Папа користи тежак положај православних у Турској империји и условљава пећког патријарха Јована за помоћ у ослобођењу од Турака прихватањем уније. У исту сврху је нешто касније папа Гргур XV (1621-1623) булом основано 22. јуна 1622. године у Риму чувену, Конгрегација за пропаганду вере (Цонгрегатио де пропаганда фиде).¹⁴ Временом загребачки бискупи чинили су све да изазову расцеп између марчанских епископа и народа, а искориштена је и неуспела завера Зринских и Франкопана против цара Леополда I, да због наводне везе с њима као непоуздан буде оптужен марчански српски епископ Гаврило Мијакић, који је 1670. збачен с положаја и осуђен доживотно,¹⁵ а на његово место у Марчу од тада довођени су епископи верни унији и загребачким бискупима, будући да су и долазили из њиховог језуитског семеништа.¹⁶ Настојање тих владика да међу Србима прошире унију изазивало је отпор калуђера и крајшпника па је 1672. године дошло до побуне која је угушена војном силом: 14 калуђера осуђено је на вечно сужањство на малтешким галијама а њихову судбину поделио је и игуман манастира Гомирја у Плашкој епархији. Ипак отпор народа и калуђера према унији где престао па су унијатске владике, у страху од њих, више боравиле у Загребу него у Марчи, односно морале су се притајити и скривати своју зависност од бискупа и риана. То се показало нарочито касније 1692-1693. У Хрватску је дошао патријарх Арсеније III Чарнојевић, а затим и све до краја Ракочијевог устанка (1703-1711), у време кад су Срби-крајишници Бечком двору били потребни у борби против Мађара.¹⁷ Притисак унијата на православље у Вараждинском генералату и у Банској крајини (Банији) поново је појачан после Ракочијевог устанка, кад је на столицу у Марчи доведен владика Рафаило Марковић, који је преко 15 година прогонио православно свештенство, калуђере и народ, кршећи све моралне норме, вршећи општу саблазан, пљачкајући вернике, глобећи их и деморалишући их.

¹⁴ Радонић, Ј., оп.цит., стр. 27.

¹⁵ Грбић М., Карловачко владичапство, Топуско 1990 (репринт издање) кн., I, 194-213; Алекса Ивић, Марчанска епископија, Браство 20, Београд 1926, 63-70.

¹⁶ Грбић, М., оп.цит., 217-217.

¹⁷ Грбић, М., оп.цит., 230-233

Стога је 1715. године дошло до нове народне побуне а потом до представке цару у којој су народни прваци изјавили да неће трпети унијатског владiku нити ће примити калуђере које он рукоположио. Дворски ратни савет у Грацу, је и сам био врло наклоњен унијаћењу Срба, коме су у то време била потчињена оба генералата (Карловачки и Вараждински), озбиљно је схватио народне тужбе, јер су крајишници учествовали у рату против Турака, па је у јесен 1716. године прекорио владiku Марковића, додајући да, иако треба радити на ширењу римокатоличке вере, то треба изводити пажљиво и опрезно, а не путем које доводи до народних буна.¹⁸ Марковић је продужио с насилничким поступцима тим више што је крајској депутацији која је била у Бечу саопштен царев став да поред унијатског владике не може бити збора о православном епископу у Марчи. Због свега тога народу је дошло до великог незадовољства и немира, нарочито 1726-1727. године, на што је војна власт одговорила кажњавањем народних вођа и протеривањем из Вараждинског генералата најзначајнијег између њих, протопопа Николе Поповића.¹⁹ Рад на унијаћењу православних Срба у Вараждинском генералату поверен је његовом команданту генералу Бенвенутију Пегачију, који је од њих затражио да за свог новог епископа признају унијату Гаврила Палковића, а кад су они то одбили, он је с војском дошао у Марчу, на силу је одузео од њих и предао унијатима, претећи губитком главе свакоме ко се томе успротиви. Више српских цркава Петачи је затворио, православне свештенике злостављао и протеривао, а митрополитовом изасланику запретио да ће и свештенике и њега побацати у тамницу.²⁰ Петачијеве претње убрзо су стигле поједине свештенике, калуђере и крајишнике, од којих је више њих кажњено "трчањем кроз шибе" поред 300 војника па су добили и до 3.000 удараца. Покушаја унијаћења Срба било је и у првој половини XIX века у Лици и Мославини ("Гаћешина" и "Дишничка унија"),²¹ али и много више оног "тихог" отпадања од православља које историјски извори изричито не помињу, а које је толико допринело смањивању броја православних Срба у Хрватској и Славонији, од којих су остала само њихова презимена, топоними и црквишта.

¹⁸ Franz Vaničed, Spec.ialgeschichte der Militargrenze, Wien 1875, knj.I, 383.

¹⁹ Кашић, Д., Отпор марчанскојупији, Београд 1986, стр. 31-36.

²⁰ Кашић, Д., оп. цит. стр. 77-80.

²¹ Кашић, Д., Срби и православље у Славонији и сјевернојХрватској, Загреб 1967, 96-97.

1.2. Католичка цркве у XIX и XX веку и програм елиминације Срба

Хрватски политичари који су били екстремни, као што је био Еуген Кватерник и др Анте Старчевић основали су у 19. веку Странку права. Многи сматрају ову двојицу утемељивачима антисрпске и геноцидне политике, премда је у историји таквих примера било и пре њих. Кватерник је 1869. године писао да се треба ослободити Срба тог „накота“ православне вере. Настављач овакве политике је свакако био усташки покрет са Антом Павелићем на челу. Он је 1932. године објавио „Устав Хрватске револуционарне организације“ по коме је усташко организовање конституисано у Хрватску револуционарну организацију. Програм те организације је објављен као „Начела усташког покрета“ у 17 тачака. Католичка црква, као што је добро познато, била је највећи противник стварања Југославије а Ватикан одувек заинтересован за елиминацију православне вере. Какву је намеру имала Католичка црква између два светска рата најбоље је видљиво из записа Загребачког надбискупа Алојзија Степинаца, који је 1934. године посетио Војводину и Београд те поводом тога забележио и следеће: „Да је већа слобода и довољно радника Србија би за двадесет година била католичка“.²² Непосредно пред Други светски рат он потврђује своју мисао и намере католичке цркве према православним Србима, те записује у свом Дневнику и следеће: „Најидеалније би било да се Срби врате вјери својих отаца тј. да пригну главу пред намјесником Крстовим Св.Оцем“.²³ Иза свих тих намера свакако стоји Ватикан а Степинац их је дисциплиновано извршавао. У програм елиминације српског народа из наведених регија, уклапала се и констатација из периода Бановине Хрватске: „Непосредно пред Други светски рат било је у Бановини Хрватској, према анкети бановинских власти, око милион сувишних становника. Нарочито је била велика пренасељеност у Лици, Банији, Кордуну и Далмацији. Тако је у срезу (котару) Грачац било 11980 сувишних становника, Доњи Лапац 4659, Оточац 11453, Удбина 3433, Војинић 14020, Слунь 10234, Глина 17046, Костајница 10063 и други“.²⁴ Свакако да се подразумева, да се овде ради, првенствено о српском становништву.

²² Степинац, Алојзије (1934): Дневник, 1. Загреб. стр. 37.

²³ Степинац, Алојзије (1940): Дневник, III. Загреб. стр. 76.

²⁴ Радека, Милан (1975): Горња Крајина-Карловачко владичанство, Загреб.стр. 47.

Првим пописом становништва, у новој и први пут створеној јужнословенској држави, Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца 1921. године нестало је у потпуности пописне категорије Срба-католика, премда се њиховим докидањем, као што је видљиво, кренуло и раније. Ишло се по формули католик=Хрват, односно да сво католичко становништво припада хрватској нацији. Многи покатоличени, све до формирања НДХ 1941. године, још увек славили крсне славе што им је био остатак из бивше (православне) вере. Докидањем наведене пописне категорије је смањен број Срба на овим просторима. Но упркос тога у Далмацији је 1931. Године било у срезовима Бенковцу, Книну и Шибенику 74002 или 39, 3% Срба. У Лици, Горском котару, у срезовима Брињу, Доњем Лапцу, Госпићу, Грачацу, Кореници, Огулину, Оточацу, Перушићу, Удбини, Врбовском 121843 или 51% Срба. На Банији и Кордуну, у срезовима Двору, Глини, Костајници, Петрињи, Слуњу, Војинићу и Вргинмосту је било 173553 или 66, 1% Срба. У Било-Гори, Мославини, Славонији и Западном Срему у срезовима Бјеловару, Броду, Дарувару, Доњем Михољцу, Ђакову, Гарешници, Грубишином Пољу, Копривници, Нашицама, Новој Градишки, Новској, Осијеку, Пакрацу, Пожеги, Слатини, Винковцима, Вировитици и Вуковару је било 209178 или 24, 1% Срба. У Барањи, у срезовима Батини и Дарди је било 11314 или 21, 4% Срба.²⁵ Нестајање Срба са територија који су ушли у састав авнојске Хрватске али и неких других, увелико је учињено уз помоћ Католичке цркве, то је рађено и у социјалистичком периоду, то се ради (довршава) и данас. Српски народ је запамтио разлику током Другог светског рата између католичких свештеника хрватске и словеначке националности. Католички свештеници словеначке националности који су се нашли на територију НДХ неретко су спашавали српски народ од усташа, због тога су појединци и кажњавани тако што су их пребацивали у неку другу парохију где није било православног становништва.

²⁵ Илић, Јован (1993), Насељавање и бројно стање Срба на територији авнојске Хрватске, Срби у Хрватској, насељавање, број и територијални размештај, Универзитет у Београду, Географски факултет, Београд, стр. 167.

1.3. Ватикан и Срби у XX веку

Политика Св.Столице према Србији и Србима, као и према југословенској држави настлој распадом Хазбуршке царевине, крајем I св.рата, остало је дуго и још увек је предмет живог интересовања многих научника, публициста, политичара, идеолога и теолога. Ватикан и Католичка црква вековима су деловали на балканским просторима, настојећи да прошире католичанство, униште православље и наметну своје духовне, политичке, социјалне и идеолошке вредности и организације. У XX веку, епохи великих ратова, преврата и револуција Ватикан се суочавао са многим изазовима због својих политичких циљева, идеолошких схватања и прозелитских настојања. Успон и јачање национализма, социјализма и комунизма у ватикану су доживљавани као опасност која је претила да угрози читаву структуру цркве, њено учење и експанзију. Зато је Ватикан иступио као одлучни бранилац постојећих система и поретка у Европи и био против стварања нових односа међу народима и државама. Суочен са тим у оба светска рата у XX веку нашао се на страни држава и страна које су се супростављале радикалним променама, односно које су браниле постојећи друштвени и политички поредак. У Првом светском рату био је близак циљевима Централних сила, док је у Другом показивао више наклоности за силе Осовине, него за западне земље. Поред тога настанак Совјетске државе и страх од њене идеологије у поратним годинама, као и распад хазбуршке државе и стварања националних држава у средњој Европи и на Балкану, били су нови разлози за забринутост и страх. Ватикан је из Првог светског рата изашао поражен, а слично се догодило у Другом св.рату, када је СССР успоставио политичку, идеолошку и сваку другу контролу над земљама и државама средње Европе и Балкана.²⁶ Срби као и држава коју су створили 1918. године и православна вера којој су припадали изазвали су велике главобоље у Ватикану. Такво осећање према Србима и Србији није било ново. У Ватикану је увек постојао отпор због њиховог окретању према Русији и тражењу подршке на тој страни. У Првом светском рату Ватикан је отворено стао на страну Аустро-Угарске заговарајући идеју о “ограниченом” рату против Србије.

²⁶ Живојиновић Д., Ватикан у балканском вртлогу, Албатрос плус, Београд, 2012, стр. 171.

Настојао је да спречи његово ширење и тако осигура уништење српске државе, односно тражио је да се велике силе сагласе да се Аустро-Угарска обрачуна са својим противником а при томе, Аустро-Угарска је имала 50 милиона становника, а Србија 4 милиона, што је значило и одговарајућу несразмеру у наоружању, економској снази итд. Читава европска католичка хијерархија, укључујући Хрватску и Словеначку, подржавала је рат Аустро-Угарске против Србије. Краљевина СХС настала је делом на рушевинама хазбуршке државе, у којој је католичанство била државна вера, али оно се нашло у новој држави против своје воље и чинило је у њој мањину. У Ватикану су веровали да је Католичка црква угрожена у том шизматичком мору. Уз подршку спољашњих и унутрашњих снага ватикан и католичка црква у Југославији постепено су повратили изгубљено. Иако покушај да се закључи конкордат није имао очекиван исход, делатност католичке цркве и утицај ватикана у југословенским споровима и сукобима добијали су све шире и видљиве обресе. Они су у међуратном периоду подржавали све већи Хрватски сепаратизам и национализам, чији је циљ био растурање Краљевине Југославије и стварање независне хрватске државе. Притисак је настављен и у касније периоду на прихватање уније или прекрштавање не само у Далмацији него и у целој Војној крајини, односно у Карловачком и Вараждинском генералитету давањем и одузимањем привилегија, одузимањем манастира и другим некад директним а некад индиректним притисцима, и све до 1941. године.²⁷

1.4. Ватикан први признаје независност Хрватске и Словеније

Криза у СФРЈ продубљивала се и ширила како су њене унутрашње слабости постајале све уочљивије. Када су Хрвати и Словенци схватили да нема разлога за страховања од појединих суседа тј., од њихових претензија на одређене делове националних територија сазрело је уверење да је заштита коју су имали у СФРЈ више није потребна. То је био први корак ка дезинтеграцији земље. Ватикан и Папа Војитила су свесрдно подржавали такве склоности. Врхове Католичке хијерахије у СФРЈ није требало превише подстицати. Један од значајнијих корака у процесу дезинтеграције било је настојање Хрватских бискупа да се југословенска криза интернационализује. На челу отпора налазили су се политички врх, официри југословенске армије и неке личности из Српске православне цркве.

²⁷ Кашић, Д., 1986, Отпор марчанској унији, "Православље", Београд, стр. 50-92.

У питању су биле великосрпске аспирације, због којих су спречаване западне републике да се придруже западној култури и цивилизацији. Они су се обратили бискупима широм света писмом у којима су објаснили свој положај у СФРЈ. Садржај писма био је антисрпски, пошто је у њему наведено да је католичка црква у обема Југославијама преживљавала тешке тренутке. У писму је наглашено да су Србо-комунисти и Православна црква водили пропагандни рат против Католичке цркве. Св.оца и Ватикана, које приказују као оличење свега зла. Представници Католичке хијерархије су подржали референдум од 19. маја 1991. тврдећи да су Хрвати и Католици уопште у свим Југославијама, доживљавали само непријатна искуства. Неколико дана касније 25. маја 1991., папа Јован Павле II, примио је Фрању Туђмана, вођу ХДЗ, у приватну посету. Туђманово тражење ослонаца у католичкој цркви није било без основа, а подршка није изостала. Надбискуп загребачки Фрањо Кухарић пружио је Туђману пуну подршку и одлучи Хрватског сабора од 25. јуна 1991. о стварању независне и суверене хрватске државе. Бискупска конференција одржана два дана касније 27. јуна позвала је вернике и подржала те напоре.²⁸ На свечаној миси одржаног 17. августа 1991. у Печују у Мађарској, где се налазио и део Хрватских надбискупа и бискупа, као и верника, папа Јован Павле II, поздравио је присутне и уверавао их да подржава њихове захтеве уз обећање да ће то тражити од међународне заједнице, што је и учинио. Тако је ватикан у јануару 1992. први признао независност Хрватске и Словеније и много пре од осталих држава. Партијарх српски Павле упутио је 17. јануара 1992. писмо папи Јовану Павлу II у којем је нагласио да је он први у свету признао суверенитет Словеније и Хрватске. Будући да је за то користио механизме ватиканске државе и институције католичке цркве означио га је одговорним пред Богом и историјом. Патријарх је упозорио да нема ништа против тога што је папа признао одвајање две државе, али је изразио чуђење што то право није признао и Србима који су живели у Крајини. Као активна мисионарска организација, Католичка црква је некадашњој Југославији била у прилици да развија и шири свој рад и да придобија нове вернике и душе, а Срби су били најпогоднији објект таквих прозелитских напора. Срби су располађени и подељен народ због привржености и прихватања југословенства што са другим југословенским народима није био случај, бар не у већини.

²⁸ Живојиновић Д., оп. цит., стр. 178.

Други чинилац који је довео до подељености био је комунизам, јер су га многи прихватили без дужног опреза. Многи Срби остали су југоносатлгичари, често несвесни верских и националних слабости и опасности којима су због тога били изложени. Ватикан и католичка црква доживели су пораз тиме што су подстицали распад СФРЈ. То је свакако чинилац који треба узимати у обзир када се размишља о новим геостратешким приликама и ситуацији насталој на бившим југословенским просторима. Да су у Ватикану увидели ту грешку потврђују папине речи, изречене приликом посете Хрватској, да Сава протиче кроз Словенију, Хрватску, Босну и Србију. Убудуће ће ватикан и католичка хијерархија у новонасталим државама морати да мењају свој приступ према Србима и православљу и да се прилагођавају новим околностима и расположењу. Многи примери указују на то да је ватикан двојако наступао према Србском народу. Са једне стране његова активност је била непријатељска, а манифестовала се да се Србија спречи да ослободи свој народ од отоманске и хазбуршке власти и да га окупи у једној држави. Пошто је то претпостављало окупљање у тој држави и католика Словенаца и Хрвата, читава ватиканска политика током XX века била је мотивисана жељом и намером да се та држава разбије и да се као против тежа створи самостална Хрватска, али не и Словенија. Католичкој цркви је била примамљива прозелитска делатност међу Србима. Због тога је и дошло до судара те две жеље. Надвладала је прва, рушење југословенске државе, са свим последицама које су из тока проистекле. То је католичку цркву довело у ситуацију да се бори да заштити вернике и обезбеди услове за прозелитску делатност.²⁹ Краљевима СХС настала је једним делом на рушевинама хазбуршке државе у које је католичанство била државна вера. У Курији се веровало да је католичка црква била угрожена у том шизматичном мору. Црквени великодостојници су били свесни великих могућности за прозелитски рад и деловање у њој. То је представљало изазов који једна мисионарска црква каква је била Католичка, није могла да пренебрегне. Уз подршку спољних и унутрашњих снага Св. Столица и католичка црква у Југославији постепено су повратиле изгубљено. Св. Столица и католичка црква подржавале су растући хрватски сепаратизам и национализам, чији су циљеви били растурање Краљевине Југославије и стварање НДХ.

²⁹ Живојиновић Д., оп. цит., стр. 180-181.

Св. Столица и католичка црква у Југославији, а пре свега њихова хијерархија доживеле су пораз у априлском рату 1941. године, као тријумф својих настојања. Стварање НДХ поздравиле су здушно и трудиле се да јој помогну да стекне место међу земљама Осовине и да учврсти своју унутрашњу организацију. Док је током рата настојала да прикрије злочин пред крај рата, када је постало очигледно да ће осовина бити поражена Св. Столица је подржавала усташке напоре да се Хрватска очува као самостална држава и настојала да обезбеди њен прелазак на страну савезника. Предлози о томе дошли су од надбискупа загребачког Алојзија Степинца, са иницијативом Анте Павелића поглавника НДХ.³⁰

2. Чувана тајна Ватикана-НДХ

2.1. Борбени римокатолицизам

У време турске власти католичка црква у односу на православну имала је знатне привилегије. Посебно су били повлашћени босански фрањевци још од краја 15. века, који су без икаквих препрека могли вршити пропаганду своје верске доктрине и радити на придобијању верника. Још 1439. године у Фиренци усвојена Декларација о *унији* у којој се каже да “Римска црква чврсто верује, да нико, који не припада католичкој цркви, не само незнабошци, него Јудеји, ни јеретици, ни шизматици, не могу ући у царство небеско, него ће сви поћи у вечни огањ, који је спремљен за ђаволе и за њихове анђеле, ако се пред смрт не обрате тој Цркви”.³¹ На удару се посебно нашла Пећка патријашија под чијом се јурисдикцијом нашла територија од Марче (код Загреба) до Ердеља на североистоку па све до реке Коморана у Бугарској, а највећи притисак стварању уније био је за време папе Климента VIII (1592-1605), који је искористи тежак положај православних у Турској империји и условљава пећког патријарха Јована за помоћ у ослобођењу од Турака прихватањем уније.³² У Риму је основана

³⁰ Живојиновић Д., оп.цит., стр.185.

³¹ Грујић, Р., 1909, Антологија српског народа у Хрватској и Славонији, Нови Сад, стр. 19-20.

³² Томић, Н. Ј., 1903, Пећки патријарх Јован и покрет хришћана на Балканском полуострву 1592-1614, Земун, стр. 73-85.

Конгрегација за пропаганду вере која се руководила радом мисионара у целом свету чији се постулати и дан данас поштују, а чије се последице огледају у терору над Србима ради превођења у католичку веру.³³ Већ дуже време Курија игра двоструку игру на Балкану што се илуструје кроз пример да дуги и често прекидани преговори са Србијом око потписивања Конкордата. Ватикан га коначно потписује (1914. год.), и поред противљења Аустрије, као последицу “жеље Курије да врши непосредну папску управу над католицима на Балкану, као и могућност мисионарског успеха на Истоку”.³⁴ Ватикан је што је више могао, отезао потписивање Конкордата с Краљевином Србијом како би од тадашње владе у Београду добио што повољније услове за своје вернике и за ширење своје верске доктрине.³⁵ Део тог протектората се састојао у томе да је у свим католичким црквама у Србији служба почињала помињањем аустријског цара па је Србија хтела да се тога ослободи. Зато се Ватикан у преговорима и поред отпора Београда изборио за врло повољне услове. Рачуна се да је то најповољнији до тада потписан Конкордат по Ватикан.³⁶ Супротстављање Србије католичкој цркви и Аустрији било је разумљиво, јер су први хтели њено духовно, а други физичко поробљавање. Аустрија је рачунала да ће католичење једног дела Србије ојачати пету колону у њој и тако јој олакшати посао. Курија је рачунала да ће се у поробљеној Србији смањити отпор њеном мисионарском раду, односно католичењу, али је добро позната чињеница да промена вероисповести на Балкану најчешће значи и промену националне свести; зато су Срби прозелитизам католичке цркве најчешће схватили као напад на своје виталне националне интересе. Због свог мисионарског фанатизма, за Ватикан су добри Срби само прекрштени Срби.³⁷ Нетрпељивост католичке цркве према Србима није само проузроковано уједињењем, односно стварањем Југославије, већ је имало дугу историју. Пре почетка стварања Југославије значајан допринос тој нетрпељивости дао је католички клер у Хрватској, Славонији, Далмацији и Босни и Херцеговини. Традицију католичке цркве, односно на верност Аустрији и на тзв. хрватско државно право, наслонио се загребачки надбискуп др Анте Бауер.

³³ Радонић, Ј., 1950, Римска курија и јужнословенске земље, стр. 27.

³⁴ Корнвел, Џ., 2000, Хитлеров папа, Службени лист СРЈ, Београд, стр. 61

³⁵ Живојиновић, Д., 1995, Ватикан, Србија и стварање југословенске државе 1914-1920, Службени лист СРЈ, Београд, стр. 31-32.

³⁶ Живојиновић, Д., оп. цит., стр. 31-32.

³⁷ Вуковић С., Улога Ватикана у разбијању Југославије, Социолошки преглед, вол. XXXVIII (2004), стр. 426.

Он ће на војничкој свечаности у Черномерцу код Загреба, 31. јула 1914. године, три дана након најаве рата Србији од стране Аустро-Угарске, одржати говор и позивати у свети рат против Србије: “Хрвати, јунаци, наш краљ вас зове у бој. Ви срчано и одушевљено полазите, јер се Хрват нигде није оглушио гласу свог краља ...пођите јуначно и благослов божји свуда био са Вама”.³⁸ Слично ће поступити и Љубљански бискуп др Антон Бонавентура Јеглич. Он позива Словенце на крсташки рат против Србије речима: “Мужеви! Зове вас цар да осветите оружјем у руци крајње неправедно већ вишегодишње настојање комадања и уништења наше дивне Аустрије,..., Мужеви! Како узвишен, како свет, како богу угодан је бој у који сте позвани!”³⁹ Та нетрпељивост католичке цркве према православљу била је толико велика да су у току Другог светског рата многи “свештеници, по правилу фрањевци, руководили масакрима спроведеним над Србима у Хрватској за време фашистичко-усташке владавине. Ватикан је последњи признао Југославију приликом њеног првог (1918.) стварања.⁴⁰ Такође, Ватикан је свесрдно радио на њеном разбијању између два светска рата јер су преговори око конкордата између Југославије и Курије трајали све до 1935. године када је парафиран. Српска православна црква се супротставила његовом ратификовању. Поводом кризе настале између Курије и Југославије око одбацивања ратификовања конкордата од стране Београда 1937. године, папа Пије XI (1922-1939) прети када изјављује: “Доћи ће дан,..., када неће бити мален број душа, које ће зажалити што нису широкогрудно, великодушно и активно примиле тако велико добро као што је оно, које је заступник Исуса Христа нудио њиховој земљи”.⁴¹ Хрватски сан и стварање НДХ или Независне Државе Хрватске реализован је уз помоћ Немачке након бомбардовања 1941. године. Приликом уласка у Загреб, Немачке трупе су 10. априла 1941. године, дочекане онако како се иначе дочекују ослободиоци, са радошћу и весељем. Како је у свом говору говорио Анте Павелић види се та широкогрудост и радост доласка Немаца.“Дочекајте свагдје и свагда храбре војнике наших пријатеља и заштитника с весељем, с одушевљењем, поштовањем и с братском љубављу. Окитите куће хрватским тробојницама и знаковима пријатељских народа и војске.

³⁸ Народне новине, 1.7. 1914. Нав. према: Новак, В., 1948-1989, Магнум цримен, Загреб – Београд, стр. 23.

³⁹ Новак, В., стр. 26.

⁴⁰ Новак, В., 1947- 98. стр. 107-108.

⁴¹ Симић, С., 1958, Ватикан против Југославије, Титоград, стр. 22.

Ови војници знаду, да пролазе кроз пријатељске земље, но нека се и на лицу мјеста освједоче, да су их Хрвати у хрватским земљама примили онако братски и с љубављу, како то учинити знаду само честита, захвална и вјерна срца хрватског народа. С њима долазе у твоју средину, хрватски народе, с пушком у руци, храбро се борећи и твоји синови, долази и хрватска усташка војска“.⁴² Подршку новонасталој државној творевини, изразио је и Влатко Мачек, позивајући хрватски народ на покорност новој власти, а присталице ХСС-а на сарадњу са владом, а само проглашење је потекло од Славка Кватерника.⁴³ Усташки функционери су својим изјавама јасно показали какав став ће заузети према Србима и прибегавали су разним методама у тој њиховој замисли. Она најгора метода је подразумевала биолошко истребљење Срба, Јевреја и Рома са територије НДХ. Увођењем Законске одредбе о упућивању непоћудних и погибелних особа на присилни боравак у сабирне и радне логоре, где је у једном од параграфа речено да „Непоћудне особе, које су погибелне за јавни ред и сигурност, или које би могле угрозити мир и спокојност хрватскога народа или тековине ослободилачке борбе хрватског усташког покрета, могу се упутити на присилни боравак у сабирне и радне логоре.“⁴⁴ Усташке власти су и формалноправно дале легитимитет својој политици етничког чишћења. Србе и Јевреје су слали у Госпић, а поред тих логора на територији НДХ направљени су и Јасеновачки, Староградишки, логор Сајмиште, Јодовно, Даница и остали, где су мучки и зверски мучени Срби и Јевреји. У ужасној мржњи према Србима истицао декан Марко Зовко, члан Усташког одбора и жупник. Зовко је одговоран за масовне покоље Срба у столачком крају. Тај католички свештеник у Стоцу и околини, приступа масовном покрштавању избезумењеног народа, жена, старца, деце, узимајући им последњи новац, објашњавајући како су им „новокршетни“ листови гаранција да ће спасити животе своје деце и породица. Потом их бездушно убија. Само у једној јами на Видовом Пољу побијено је преко 200 несрећника, а одмах сутрадан без икакве гриже савести наставља даље. Заробљени су скидани са камиона и морали су трчећим кораком да иду према логору. Сви су били везани. Пред улазом им је наређено да сједну док се не смрачи а потом их је фра Мајсторовић-Филиповић ликвидирао у Градини. Били су то деца и жене, неколико десетина хиљада.

⁴² Г. Р. Дакина, Буди католик или умри – геноцид над Србима у НДХ, Београд 1995, 46.

⁴³ М. Павловић, Српска правна историја, Крагујевац 2005, стр. 793.

⁴⁴ Савић С., Правни положај Срба у независној Држави Хрватској, Годишњак Правног факултета, година I, 1/2010, стр. 181.

Процедура код ликвидације је таква, да када би транспорти стизали у Јасеновац, били су пребацивани на други колосек који се налазио у самом логору. Ту су остајали до ликвидације. Највећи број масовних убистава обављан је ноћу. Сећам се да су неколико пута, у току дана, убијане групе са преко 300 заточеника. Ликвидације које су обављане ноћу достигале су цифру и преко 1.500. Прилив заточеника је у касно пролеће 1942. постао много чешћи, више пута дневно, али и по неколико пута узастопце. Укупан број ликвидираних заточеника у логору Јасеновац „Циглана” са околином, је огроман, број и управо непојмљив. Извештај тзк. Земаљске комисије из 1946. године Злочина у логору Јасеновац, једва да се помиње српски народ, као страдални, а убијено је, подсећамо, више од 730.000 Срба, 32.000 Јевреја, 80.000 Рома. Од тога 120.000 српских малишана. Чак међу члановима Земаљске комисије није било ниједног Србина. У исказима које су Комисији давале преживеле жртве, логораши – готово да нема Срба. Обично су изјаве узимане од Хрвата, Словенаца или Јевреја.⁴⁵ Логор Јасеновац, сматра се најоглоглашенијим логором у историји, а као доказ за ту тврдњу налазимо и у закључку Земаљске комисије Хрватске за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача од 15. новембра 1945., усвојеном поводом злочина у концентрационом логору Јасеновац: „Овако планско, окрутно мучење и убијање људи сигурно још хисторија није забиљежила.“⁴⁶ У процесу "прочишћења Хрватске нације", српска деца била су прва која су убијана, заједно са одраслима, чак и ако су их мајке још дојиле. Најмлађа су била у колевкама, док су најстарија била око 14 година старости. Током Другог светског рата, једино место у целој Европи где су постојали специјални логори за децу била је Хрватска.⁴⁷ Ватикан је учествовао у разбијању прве Југославије, као и у заташкавању усташких злочина, почињених над православним живљем у Хрватској и Босни и Херцеговини. После Другог светског рата, успева да заштити многе од својих миљеника, односно хрватских ратних злочинаца. Католичка црква, преко својих институција, путем тзв. "пацовских канала", пребацује Анту Павелића, бившег поглавника, прво у Аустрију а касније преко Рима у Аргентину. У његовој пратњи налази се, поред неколико хиљада усташа, и Влатко Мачек и 500 католичких свештеника и сестара,⁴⁸ највероватније оних који су учествовали у масакрима, од херцеговачких јама до Јасеновца, над Србима.

⁴⁵ Живковић Б., Јасеновац најцрње српско стратиште, Зборник, Геноцид и злочини НДХ над Србима, Ромима и Јеврејима, Бања Лука, 2014, стр. 94.

⁴⁶ Дакина, Гојо Р, Буди католик или умри – геноцид над Србима у НДХ, Београд 1995; стр. 166.

⁴⁷ Зборник, оп.цит., стр. 98.

⁴⁸ Парис, Е., 1960, Геноциде ин Цроатице сателлите 1941-1945, Парис, стр. 227.

2.2. Идеолошке основе насилног покатоличења Срба

Од самог проглашења НДХ, католички клер је отворено подржавао усташку власт и њену идеологију. Упркос томе што су усташке власти вршиле монструозне злочине над Србима, Јеврејима и Ромима, поглавар Католичке цркве папа Пије XII је 18. маја 1941. године примио Анту Павелића. Иако је папа инсистирао на томе да је Павелића примио као приватно лице, а не као шефа државе, овај пријем је наишао на осуду од стране светских сила. Исте године, папа је послао опата Рамира Марконеа у Загреб као свог представника, што је по многима значило да Ватикан *de facto* признаје НДХ.⁴⁹ Подршка католичког клера се изражавала на два начина:

1. Католичењем православног становништва,
2. Позивањем на вршење злочина и учешће у њима .

Законска одредба о прелазу с једне вере на другу донета је 3. маја 1941. године, где је једном законском одредбом укинута примена Јулијанског календара на подручју НДХ, а предвиђено је да ће се од тада све светковине прослављати по Грегоријанском календару.⁵⁰ Министар правосуђа и богоштовља Мирко Пук издао је 18. јула 1941. године наредбу којом се назив „српска-православна вера“ замењује називом „грчко-источна вера“, пошто претходни назив више није био у складу са новим државним уређењем. Оваквим мерама био је циљ не само католичење православног становништва, него и денационализација Срба. То се јасно може закључити на основу дописа Главног тајништва Представништва владе НДХ од 13. јануара 1942. године, који је упућен Министарству унутрашњих послова, а преко њега свим подређеним властима. У том допису се саопштава да да се грчко-источњаци (Срби), који су прешли у римокатоличку веру сматрају Хрватима и могу се уписивати у службеном поступку.⁵¹ Дуговековна и готово константна нетрпељивост Ватикана према Србима проузрокована је чињеницом што они на границама католичанства, природно симболишу православље.

⁴⁹ Живојиновић, Д.Р., Ватикан, Католичка црква и југословенска власт 1941–1958, Београд 2007, 33–36.

⁵⁰ Живковић, Н, Качавенда, П, Срби у Независној Држави Хрватској (изабрана документа), Београд 1998; стр. 101.

⁵¹ Дакина, Гојо Р.оп.цит.,стр. 204.

Ова нетрпељивост била је мотивисана идејом Свете столице да би слабљење, или сламање, Срба било успешније ако се што више ослаби њихова држава, као гарант њихове независности; а по могућности разделити их у више мањих држава. Прекрштавање Срба након обнављања њихове државе, и поред разних притисака, све теже ишло и у сврху унијаћења или прекрштавања користио се сваки повољан тренутак. У томе можемо тражити један од разлога зашто је Курија подржала не само насилно прекрштавање него и организовано и систематско насиље према припадницима друге вероисповести за време Независне Државе Хрватске. Слабљење Срба, уједно је и слабљење православља, заправо слабљење његове верске отпорности, самим тим био би олакшан прозелитски рад католичке цркве на Балкану и њену борбу за нове душе. На тај начин би се отворио простор за даље ширење католичанства према истоку посебно након његовог неуспеха на северу Европе и у Русији. Из чињенице да се Срби граниче с католицима произлази да су они били први на удару, а не из неког посебног разлога.⁵² Намеру покрштавања односно покатоличавања Срба је истакао више пута у свом "Дневнику" два велика хрватска интелектуалца, књижевник Јожа Хорват и познати публициста Зденко Штамбук. Након аудијенције код краља Александра Карађорђевића, кад је после Београда обилаго и Војводину 1934. године по повратку је записано у „Дневнику“ следеће: „Да је већа слобода и довољно радника (мисли на свештенике, прим. аутора) Србија би за двадесет година била католичка“.⁵³ Поводом побуне народа због приступања Југославије Тројном пакту, видљиво је што је мислио о српском народу и Југославији, па је, између осталог, истакао: „Све у свему Срби и Хрвати су два свијета, сјеверни и јужни пол, који се никад неће приближити осим чудом Божијим. Шизма (или православље) је највеће проклетство Европе, скоро веће него протестантизам. Ту нема морала, нема начела, нема истине, нема правде, нема поштења...“.⁵⁴ Значајно је истакнути рад бројних католичких организација које су суштински биле политичке организације и деловале међу католичким становништвом хрватске националности. Ту је створено Велико крижарско братство, Велико крижарско сестринство, Хрватско академско друштво „Домагој“. Велико крижарско братство је 1938. године имало 540 друштава, са око 30.000 чланова.

⁵² Вуковић. С., оп. цит., стр. 442.

⁵³ Документи о протународном раду и злочинима једног дијела католичког клера, Загреб 1946, приредили Јожа Хорват и Зденко Штамбук, Дневник 1, белешка под датумом 3. ВИИ 1934.

⁵⁴ Владимир Дедијер, Нови прилози за биографију Јосипа Броза Тита 2, Ријека 1981, стр. 532–534.

Велико крижарско сестринство је исте године имало 452 друштва, са 18.953 члана. По актима, уређењу и изјавама, биле су то религијске односно "неполитичке" организације. Међутим, чињенице о њихову деловању говоре да су биле не само политичке него и терористичке, завереничке, у служби усташа и фашиста, заправо у служби оних који су припремали разбијање Краљевине Југославије.⁵⁵

2.3. Ратна идеологија војног свештенства

Свештенство Српске православне цркве представљало је једну од највећих препрека католичењу православних, па као жртва усташких злочина страдало је и много православних свештеника. Према извештају Светог архијерејског синода, у периоду од 1941. до 1947. године, на територији НДХ убијено је 219 православних свештеника, монаха и вероучитеља. Приликом тих дешавања порушено је, спаљено, или претворено у католичке мноштво православних цркава и манастира док су поједине цркве затворене, а богослужење у њима забрањено.⁵⁶ Како би се заваравала међународна јавност, а иначе и контролисали још преостали, непокрштени Срби, створена је тзв. „Хрватска православна црква“. Први који је почео да говори о њеном оснивању био је Еуген Кватерник, оснивач Странке права у Хрватској.⁵⁷ Донета је законска одредба о оснивању Хрватске Православне Цркве (ХПЦ) и овом одредбом је одређена аутокефалност ХПЦ и њен рад је уређен Уставом, који потврђује Поглавник. Овај Устав потписао је Анте Павелић 1942. године и за првог митрополита именован је Григорије Иванович Максимов Гермоген. Нова ХПЦ је поверена једном руском избеглом митрополиту, Гермогену који је представљао само фасаду представљајући просту и праву пародију цркве. Кад се томе дода да је та „црква“ представљала једну клопку, јер је било очигледно да је режим задржао право да контролише својим средствима и оне Србе који су се опрли прекрштавању, не треба се онда чудити да је она имала мршав успех и практично је била без присталица.⁵⁸

⁵⁵ Документи о протународном раду и злочинима једног дијела католичког клера, Загреб 1946, стр. 16.

⁵⁶ Живковић, Н., Качавенда, П., оп. цит., стр. 20.

⁵⁷ Д. Живојиновић, Д. Лучић, Варварство у име Христово, Београд 1988, 696–699.

⁵⁸ Л. М. Костић, Сабрана дела (седми том – Хрватско варварство), Београд 2000, стр. 712.

Поврх свега тога рат између свештенства креће од стране Светог Синода СПЦ који је прогласио оснивање ове цркве незаконским 30. априла 1942. Без обзира на непризнавање такозвана Хрватска православна црква је постојала до 1946. године.⁵⁹ Познато је и да су католички свештеници учествовали у спровођењу злочина, или на то позивали окупљени народ. Католички свештеник Мате Могуша, је једном приликом изјавио да су досад за католичку веру радили молитвеником и крстом, а сад је дошло време, да раде пушком и револвером. Фра Дионизије Јурчев говорио је да у Хрватској не може више да живи нико осим Хрвата, јер је ово земља Хрватска, а ко се неће покрстити, они знају шта ће са њим чинити. Наводио је народ на злочин кроз беседништво да треба све очистити од пилета све до старца, јер данас није грех убити ни мало дете од седам година, а које смета њиховом усташком поретку. Иако је носио свештеничку одору наводио је вернике да убијају и ако треба и малу децу говорећи да и он то исто ради како би сачувао њихову усташку државу и власт.⁶⁰ Поглавнику и „Домовини“ НДХ, заклињали су се душобрижници на верност као чланови усташке и домобранске војске у чијим оквирима је била њихова јурисдикција. Овим чином подстицање и патриотски пијетет према својој „независној држави“ што је свакако утицало на подизање морала и јачање свести о „светом“ заједништву клера и пастве-усташке војске.⁶¹ Велики ауторитет и систематичар западно-хришћанске црквене традиције и теологије Тома Аквински, кодификовао је једну парадоксалну чињеницу: да је морално убијати грешнике, чак и потребно, ако су штетни и опасни по живот друштва. С обзиром на ауторитет који његова мисао и учење и данас ужива у западном хришћанству, то је по свој прилици конструктивна идеја која је могла утицати на политичке идеале и морално теолошка схватања римокатолицизма. Према учењу католичке моралне теологије, убиство недужног човека изједначава се са чином највећег светогрђа и богохулства. Клер нема права да учествује у злочинима или било каквој егзекуцији и једино државна власт има право да казни злочинца смрћу.

⁵⁹ Савић С., Правни положај Срба у независној Држави Хрватској, Годишњак Правног факултета, година И, 1/2010, стр. 185.

⁶⁰ Новак, В., м. оп.цит., стр. 610-627.

⁶¹ Лазиф. М., Крсташки рат НДХ, Ризница духовног блага, Бања Лука, 2011, стр. 52

Казнено право Римокатоличке цркве крајње је ригорозно према свим облицима оружаним сукобима и обрачунима, без обзира да ли се односи на лајике или клерике (кан 2351, чл. 1) и то се кажњава изопштењем. Чак им се ускраћује и погребни обред задушнице итд.⁶² То је најтежи облик јавног презрења и дистанцирања од јавног греха и његовог починиоца. По учењу римокатоличке етике прихваћено је становиште да је на глобалном плану рат супротан основним начелима римокатолицизма. Међутим постоје и допуштени ратови чију сврху је прецизирао још Тома Аквински, а та мисао западно-црквеног предања, била је актуелна до 1941-1945године. Ти случајеви су:

- ❖ Ако га одобри врховни заступник државне власти;
- ❖ Да постоји праведан и тежак разлог;
- ❖ Да постоји праведна намера а касније је уведен још један услов под којим може да се води а да га појачано надзире државна власт.

Повод за рат немогу бити:

- ❖ Разлика у вери;
- ❖ Увећање своје државе;
- ❖ Сопствени напредак и култура;
- ❖ Умањење суседове снаге;
- ❖ Тежња за националном славом.⁶³

Принципи морално-теолошких схватања римокатолицизма са једне стране осуђују и екс комуницирају, а са друге одређују врло непрецизне и слободно формулисане моралне принципе о рату и ангажовању цркве у њему. Сва ова некодификована али актуелна и променљива начела када се узме у обзир клеро-ушашка НДХ, и официјелни државно-правни и црквено-правни савез клерикализма и ушашког тероризма, изгледа као кодекс принципа и морализма где су томизам и језутизам и били једина „морална теологија“ која води ка верском империјалном успеху по сваку цену.⁶⁴

⁶² Живковић, А., Божије и црквене заповједи, Загреб, 1946, стр. 276-284.

⁶³ Живковић, А., оп. цит., стр. 285-291.

⁶⁴ Лазић, М., оп. цит., стр. 57.

3. Алојзије Степинац као представник високог римокатоличког клера

Улога надбискупа Алојзија Степинца као представника високог римокатоличког клера иако је третирана кроз објављивање многих докумената стручним коментарима и општим синтезама није до краја исправљена и оцењена. Као што је познато Ватикан је званично папска држава створена уговором из 1929 године, на чијем челу се налази папа као суверен ове апсолутистичке монархије. На територији Ватикана смештен је главни административни центар Римокатоличке цркве. Римокатоличку цркву као религозну институцију никада не треба поистовећивати са ватиканском папском државом, и тиме ћемо избећи многе неспоразуме у правном прецизирању њихових односа са НДХ. Пошто папска држава није *дејуре* признала усташку „независну државу“, јер је званично неутрална, спровodeћи политику опреза и остварења мисионарског успеха по сваку цену, раније је одржала током рата постојеће дипломатске односе са распарчаном Краљевином Југославијом са једне стране, а са друге успоставила је специјалне црквено-правне дипломатске односе са НДХ као црквени прелат знајући добро дипломатске намере Ватикана, Алојзије Степинац није упорно инсистиро на правном признању НДХ, од стране ове државе.⁶⁵ Војска НДХ и њена усташка војна мисија која је као што је позната отворила незапамћена стратишта, логоре и друга погромишта недужног српског православног становништва ове маринетске државе, чином постављења Алојзија Степинца за њеног викара, постала је правно саставни део „народа Божијег“ римокатоличке цркве. Тако је званичним правним путем остварен најмонструознији мисионарски задатак ове верске организације идентификовањем војске НДХ, са римокатоличком црквом, а све у циљу продора западног хришћанства на исток. Специјални и најважнији задатак свештеника био је вршење пастирске дужности која се превасходно састојала у моралном и канонском руковођењем задатака ове државе, као и додатни рад на подстицању религиозне мржње према православним Србима и самим тим рад на њиховом духовном, културном и биолошком уништавању.

⁶⁵ Лазиф. М., оп. цит., стр. 12.

По доласку усташа на власт 10. априла 1941. године, акције римокатоличких свештеника у НДХ добијају незапамћен патолошки мисионарски полет, а значајно је да је њихов рад наишао на пуну подршку папиног апостолског делегата, опата Рамира Марконеа, који је вешто координирао односима месне црквене организације и њеног врха. Сам врх римокатоличке цркве имао је пуну одговорност за рад свештеника сваке војне јединице, што је у осталом редовног покрета установљено у једној централистичкој институцији типа ове верске организације. Војни викар је преко својих војних свештеника бринуо не само о вероучењу и моралу усташких и домобранских јединица, већ је пред папом Пијем XII био одговоран за организовање свих облика црквеног и религиозног живота ових припадника римокатоличке цркве. Почетком 1944 године, Министарство оружаних снага НДХ издало је молитвеник намењен индивидуалном верском уздизању „Хрватских војника“.⁶⁶ Министарство оружаних снага НДХ је то издало у моменту кад је био јасан исход Другог светског рата. Јасно је било да ће бити поражена и нацистичка Немачка, на коју се хрватска држава ослањала тако да се са молитвеником покушало вратити пољуљано поверење у НДХ. Сва настојања католичких структура и др Алојзија Степинца на крају рата, а нарочито после ослобођења земље од немачког окупатора, свела су се на то да се ублаже сурови злочини режима НДХ и спроведени геноцид над православним Србима. Такав приступ траје до данашњих дана, са све бруталнијим искривљавањима историјске истине, што иде до тврдњи да се то и “није десило“. Католичка црква у авнојевској Хрватској, на челу са др Алозијем Степинцем, прешла је у нове облике односно организационе форме, сходно већ истакнутој концепцији да се НДХ пред међународном јавности прикаже као крижарска творевина настала да би спасила „угрожени“ католицизам у Краљевини Југославији. Како није стигла очекивана интервенција споља, што се очекивало, и поред све толеранције нових власти она долази у сукоб с новим режимом. Сходно позицији у таквим условима, она се на нов начин организује и стварајући усташко-крижарске групе или организације. Ово „крижарски“, са обележјима, била је форма, да се прикрије чисти усташлук... Према новом режиму заузима се непријатељски став. Такав став заузео је и „Каритас“, који је био непосредно под Надбискупском.

⁶⁶ Лазић. М., оп. цит., стр. 15.

Надбискупски двор је постао место где је скривено крваво усташко злато. Католички клер је помагао терористе и учествовао у њиховим акцијама. Део осталих католичких структура, као што су биле часне сестре, учествује такође у њиховим акцијама на разне начине. На домаћем терену бројне усташко-крижарске групе учиниле су бројне злочине, убијајући припаднике новог режима, што није никад обзнањено. Степинац и његове структуре су чувале значајну документацију хрватског режима на чијем је челу био Анте Павелић.⁶⁷ Степинцу је суђено октобра и новембра 1946. године, али се бранио ћутањем, доказавши тако да нема немеру да се покаје због уништених живота Срба, Јевреја, Рома и осталих. Осуђен је на 16 година затвора и присилног рада, уз губитак грађанских права. Имао је добре услове у Лепоглави и ово је све било незамисливо за било коју осуђену особу из тог периода. У кућни притвор у родном Крашићу године 1951. је био пребачен. Јосип Броз и владајући људи комунистичке Југославије хтели су га и одатле пустити, те му је понуђено да затражи помиловање, што је он одбио, оставши тамо до смрти. Сахрањен је у загребачкој катедрали, што је било веома необично за тадашњег Брозовог политичког противника. Интересантно је то упоредити са политичким противницима српске националности којима је суђено у Београду. Све вође српске националности који се нису повиновали политици Јосипа Броза су осуђени на смртну казну и ни за једног се не зна где је сахрањен. Спомињу се разне мочваре и баре, пасја гробља итд.⁶⁸

3.1. Верски крсташки рат НДХ

Узимајући у обзир верску и националну идеолошку димензију клеро-усташких ратних циљева и обима извршених ратних операција милитаризованог божијег народа стварањем НДХ почиње најмонструознији верски крсташки рат који памти историја Европе. Српска православна црква била је стављена ван закона и када су отпочеле акције њеног потпуног уништења отпочело је и спровођење плана потпуне дезинтеграције овог народа у НДХ.⁶⁹

⁶⁷ Диклић М., Може ли Алојзије Степинац бити светац?, Гласник Удружења архивских радника Републике Српске, год. ВИИИ, број 8, 2016, стр. 178-179.

⁶⁸ Диклић М., оп. цит., стр. 183.

⁶⁹ Кашић Д., Српска црква у НДХ, у: Српска православна црква 1920-1970, Споменица 50 годишњици васпостављења Српске патријаршије, Београд, 1971, стр. 186.

Ако се зна да је СПЦ представља вековно језгро организовања друштвеног живота Срба који су живели на просторима које је запосела НДХ, онда је јасно да покушај геноцидног напада на његову јерархију и вернике представља пут затирања свих трагова његовог историјског присуства у овом делу цивилизоване Европе. Током постојања НДХ и трајања овог крсташког рата од 9 епископа СПЦ на овим просторима преживео је само један, затим усташе су побиле око 217 српских свештеника и око 750 000 верника.⁷⁰ Већ 1941. према одлукама немачко-хрватске конференције одржане у Загребу, требало је ефикасно спровести план исељавања Срба. Исељавање је поверено државном равнатељству за понову, основану 24. јуна 1941. године. Приликом транспортовања српског становништва у Србију, депортовани су и сви преживели православни свештеници, тако да је простор НДХ остао без иједног преставника јерархије СПЦ. Овим мерама геноцида и насилног егзодуса српског свештенства и становништа крсташка војска је покрила терен за покушај потпуне пенетрације римокатолицизма на овом делу балканског и средњеевропског простора.⁷¹ Пропаганда римокатоличке верске штампе ширила је мит настао у ватиканским канцеларијама, да је прелазак Срба у римокатолицизам само повратак вери отаца. Конкретне идеолошке форме крсташког рата НДХ је истакла још од свог оснивања. Званични иступи представника клера, преко верске штампе као и вођа и идеолога усташког режима, чине драгоцене изворе ове клеро-усташке политичке идеологије и плана њихових ратних циљева. Јединствен циљ верске и државне пропаганде био је концентрисан ка стварању харизматске римокатоличке „свете Божије БиХ“ и верски чисте хрватске нације.⁷² Питање вере и нације у НДХ било је увек решавано у корист прве јер је Хрватски народ увек тражио идентитет у оквиру римокатоличке цркве. Усташки расизам и анимализам стремио је брзом решавању српског етничког питања, стварањем нове политичке, културне и верске и цивилизацијске структуре Балкана до дринске границе светова.⁷³ Вођа Алојзије Степинац поред патриотских осећања према новоствореној Хрватској веровао је да се крсташким походом усташке војске изврши велика апостолска мисија на римокатолицизма на Балкану⁷⁴.

⁷⁰ Исто, стр. 204.

⁷¹ Исто, стр. 194-196.

⁷² Новак, В., оп. цит., стр. 602

⁷³ Исто.

⁷⁴ Лазић М., стр. 70.

Најважнијем захтеву хрватског митрополита папа Пије XII је изашао у сусрет молећи лицемерно да се Степинац заузме да терор над Србима буде са мером. Муњевите акције усташких вођа у спровођењу заједничког злочиначког програма над Србима као и посебног усташког према Јеврејима и Ромима наилазило је и на осуду, која је требала да делује седативно, јер је дату историјску прилику ваљало искористити смишљеном тактиком. То је било потребно да би се избегле евентуалне последице реаговања шире европске и светске јавности као и да би се очувале дотадашње позиције ове верске институције.⁷⁵ Убрзо после Павелићевог писма папи уследила је и његова посета Ватикану, где је према договору са Мусолинијем представник Савојске куће, Војвода од Сполета 18. маја 1941. године примио „хрватску круну“ као Томислав II. Овим чином је требало ојачати међународни положај италијанског савезника НДХ, и супостављањем континуитета средњовековне монархијске државности. Овај дипломатски потез благословио је папа Пије XII сматрајући да ће подгрејавањем митоманских амбиција усташког вођства ова држава послужити успешном извршењу заједничких ратних светих циљева. Кругови римокатоличког клера у Хрватској и Риму једнодушно су подржали и благословили крсташке акције усташких војних јединица и свештенства. У суштини, „Света Столица“ није јавно забранила присилно превођење православних Срба на римо-католицизам, нити масовне прогоне и биолошки геноцид, као ни ликвидацију Српске православне цркве у НДХ.⁷⁶

3.2. Апостолска мисија Алојзија Степинца

Месец дана од постављења за војног викара за хрватску војску,²³ фебруара 1943. надбискуп Алојзије Степинац заједно са неколицином представника свога клера постао је члан Хрватског државног сабора. Правно војни викар један од његових заменика Стипе Вучетић као духовни предводник домобранске и усташке војске везују ову институцију Римокатоличке цркве за тако битну државну институцију. У модерним демократским државама, војска као један од основних елемената служи држави. У тоталитарним и аутократским режимима војска *de facto* служи лицима оличеним ореолом култа личности или партији на власти који се поистовећују са државом.⁷⁷

⁷⁵ Живојиновић Д., Лучић Д., оп. цит., 1988, стр. 569-571.

⁷⁶ Лажић, М., оп. цит., стр. 86.

⁷⁷ Евгеније В., Спекторски, Држава и њен живот, Београд, 1933, стр. 69.

У НДХ војска је била у служби клеро-ушашке државне творевине, тј., ушашког режима са поглавником Антоном Павелићем, а под црквено-правном јурисдикцијом викара Алојзија Степинаца. У својим говори надбискуп Степинац сазива „благослов Бога Створитеља“ на највише законодавно тело ушашке милитаристичке државе НДХ и њеног главару Анте Павелића. Сакрилним обредом „сазива светог духа“ Степинац молитвено наглашава легитимитет највишег законодавног тела НДХ, а тиме и свих других институција државе које су базиране на њеном закону. У овом случају загребачки надбискуп се представља као првосвештеник пастве која има легитимитет божијег народа. Ова религиозна институција молитвено и обредно комуницира само са својим пуноправним члановима „божијим народом“.⁷⁸ Психолошки и морално Алојзије Степинац је пристао на пуну сарадњу са ушашком НДХ тиме што се укључио у фундаменталне структуре злочиначког режима, као викар и хрватски сабор као његов члан. Уласком клера у сабор посебно високог међу које спадају и Алојзије Степинац и Ђаковачки бискуп Анте Акшамовић, ова државна институција постаје полигон теократизације НДХ. Представљајући се као наследник свих оних клерира који су пре њега проговорили из ове цркве у име хрватског народа, Степинац упада у правну и моралну контрадикцију покушавајући да се дистанцира од „политичких ствари“ за које нема полање од свог божанског оснивача те не може стога преузимати за њих никакве одговорности. Степинац је очигледно желео да избегне сву одговорност за политичко деловање ушашког војног режима, као да је политичко деловање његове хрватске пастве посебно војске чији ће остати викар и државе у којој ће постати члан највишег законодавног тела Хрватског државног сабора. Степинац је покушавао да подметне неистину, чак опречну кодексу канонског права Римокатоличке цркве. Кодекс прецизно регулише „еклезиолошке“ прописе свих верника латинског обреда, дакле и верника који су под јурисдикцијом војног викара за НДХ Алојзија Степинаца.⁷⁹ Надбискуп Степинац упозорава свештенство да је куцнуо час када престаје свака пастирска поука и учена теолошка реч. Личном патриотизму и залагању за ушашку НДХ.

⁷⁸ Аквински Т., Стожери кршћанске вере, Сплит, 1981, стр. 82-86.

⁷⁹ Лазих. М., оп. цит., стр. 19.

Степинац даје највиши ауторитет апелујући на свест као представник свете цркве. Његов патриотизам је несумњиво у служби у оквирима и циљевима римокатоличке мисије, јер га на то обавезује, пре свега функција надбискупа. НДХ према А. Степинцу, требало је да оствари продор папизма на исток, и тиме компензује губитак старе папске историје и политичког утицаја у Европи нарочито после пропасти Аустроугарске монархије која је била најконзервативнија римокатоличка држава. Историјску мисију своје домовине А. Степинац схвата као преносни механизам вековних и империјалних и јурисдикцијских претензија римокатолицизма на Балкану. О важности НДХ о Римокатоличкој цркви најречитије сведочи правно црквено признање ове државе 1942. године, стварањем институције војног викаријата. Када се поистовећују циљеви религиозног милитаризма и нације, као што то чини. Степинац тиме се детабуизује свака морална скрупула која спречава остварење „вечног плана читавог народног бића“, како у окружности истиче загребачки надбискуп. Тада заправо Христово јеванђеље и његове откривене истине замењује језуитска етика Игњација Лојоле- циљ оправдава средство.⁸⁰

4. Национализам као узрок сукоба

Док је Европа преокупирана индивидуализмом, ми смо још увек таоци национализма. Ово трагично кашњење не поспешују само органски национални бирократи, већ и хисториографи који нас балканизују уназад. Уместо да се радују еманципацији Срба, Хрвата, Црногораца, Македонаца, Словенаца, Муслимана, Албанаца, Мађара и осталих, они се удубљују у расправе са тезом да прошлошћу, садашњошћу и будућношћу једино влада однос вековног антагонизма Срба и Хрвата. Није трагедија за некога што је због притиска средине, тренутне климе, једносмерне информисаности, стекао националистичка предуверења, већ је трагедија што се овековећују такви ставови, што се из дијалога не успева, аргументима и визијама извући корист за мењање и унапређење својих контингенцијом створених становишта.

⁸⁰ Лазић. М., оп. цит., стр. 28-29.

Националисти се не мењају, јер остају инвалиди уске теме, уске лектире, уских гледања. Када бих била прихваћена могућност другачије аргументације јасно је да би престали бити националисти, па би се ослободили за дијалог.⁸¹

4.1. Карактер рата у Хрватској 1991.године

Како је и сам председник Хрватске Деморатске Заједнице (у даљем тексту ХДЗ) Фрањо Туђман рекао: ”Рата не би било да га Хрватска није желела. Али ми смо оцијенили да само ратом можемо изборити самосталност Хрватске. Због тога смо ми водили политичке разговоре, а иза тих разговора смо формирали оружане јединице. Да то нијесмо урадили не бисмо дошли до циља. Значи, рат би било могуће избјећи само да смо одустали од својих циљева тј. самосталности наше државе.”⁸² Управо овај говор са јелачића трга говори да ради остварења својих сецесионистичких циљева, а користећи околности и подршку својих ментора, Хрватска се одлучила за рат. Подршка се ослањала на Немачку, Ватикан и САД, па суштина за Хрватско руководство није била само независност Хрватске, она је желела и етнички чисту државу, а то је значило да желе обрачун са српским народом у духу познате геноцидне политике, која је вођена више деценија. Позивајући све Хрвате Фрањо Туђман је 1991 године, позвао Хрвате да буду спремни за рат изјављујући да: “Српско питање у Хрватској биће ријешено тек онда када број Срба сведемо на три одсто у укупном пучанству. Ако дође до рата, ниједном Србину у Хрватској не гарантујем сигурност”.⁸³ Рат у Хрватској је, дакле, продужетак борбе хрватског руководства за независност и етнички чисту државу која има дубоке историјске корене и тежње. Познату Клаузевићеву идеју о рату као продужетку политике, истакнути хрватски “знанственици” и неки њихови истомишљеници ван земље, свесно игноришу заступајући прагматичне интересе војне структуре њихове стратегије као и ставове хрватског политичког и војног руководства.

⁸¹ Василије Крстић, Досије о генези геноцида над Србима у НДХ, Прометеј, Нови Сад, 2009, стр. 153-155.

⁸² Фрањо Туђман, Говор на Јелачићевом тргу 29.5. 1992. године »Вечерњи лист«, Загреб.

⁸³ Јован Мирић, Злочин уместо рата – Просвјета, Загреб, јуни 2002, стр. 10.

Игнорише се и позната дефиниција да је „грађански рат“ оружани сукоб у једној земљи или држави између антагонистичких снага (вера, класа, етничких интересних група итд.) који се међусобно боре за остварење одређених економских и политичких циљева.⁸⁴ Рат у Хрватској се карактерише специфичностима које су продукт историјских процеса насталих на вековном етничком хрватско-српском сукобу и верском антагонизму, посебно због прозелитизма. Сматра се да једна од експанзионистичких амбиција католичке цркве на овим просторима уперених против православља. Зато рат у Хрватској носи изразите карактеристике етничког и верског сукоба и незалечене ране из Другог светског рата, при чему се не могу занемарити и бројни други фактори (социјални, територијални, културни итд). Ипак, доминирајући етнички и верски сукоби и обрачуни, вођени у оквиру једне међународно признате државе, не могу оспорити чињеницу да се у Хрватској водио грађански рат, што су водеће политичке и војне елите искористиле заједно за његово покретање и разбуктавање. Класификација по којој се у Хрватској водио верско-етнички рат није научно утемељена, јер је тај сукоб само једна од варијанти и карактеристика у свеобухватном грађанском рату. Процес грађанског рата у Хрватској се одвијао у две фазе и то: Период од непосредних припрема сецесије до проглашења хрватске независности представља прву фазу рата и то је време свестраних политичких, дипломатских, психолошко-пропагандних, војних и других припрема за рат. У Хрватској је дошло до побуне и сецесије Хрватска се противуставно и против принципа ОУН отцепљује од СФРЈ. Води се рат против СФРЈ чији је члан федерације и против ЈНА која је легална оружана сила СФРЈ (па и Хрватске) до њеног напуштања хрватске територије маја 1992. године. У том периоду Хрватска, уз подршку својих ментора, оптужује СФРЈ, ЈНА и Србију за агресију. Друга фаза обухвата период када Хрватска као самостална међународно призната држава води рат против својих грађана српске националности, нарочито на простору Крајине води рат против својих грађана који су устали у одбрану не само својих националних и људских права већ у одбрану права на елементарну егзистенцију и живот.

⁸⁴ Мала политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1996, стр. 344.

Хрватска тај српски народ оптужује као окупатора на сопственој територији на којој вековима живи као, уосталом, и хрватски народ.⁸⁵ О карактеру рата у Хрватској у свету има много конфузија, нејасних опредељења и малициозних тумачења, нарочито у средствима информисања који се често преносе из хрватских извора. Таква ситуација има много штетних последица на научно утврђивање карактера рата. То произлази из чињенице да ни у једном рату није било толико непознавања ситуације, историјских чињеница, нејасноћа, заблуда па и погрешних оцена као што је то био случај са кризом у Југославији, а посебно са ратом у Хрватској. То се нарочито односило на странце, чак и оне који су одлучивали о судбини југословенског народа и путевима за разрешење кризе. Тако нпр. у једном ТВ интервјуу 1993. године др Мадлен Олбрајт, тада представник САД у УН каже: „Што се тиче догађаја у бившој Југославији, то није уобичајен рат, већ некакав хибрид грађанског рата и агресије што је можда и најприхватљивија карактеристика тих ратова“. Да би се протумачила ова збуњеност и конфузија неки наши “теоретичари рата” истичу да се та збуњеност “највероватније може објаснити наизглед противречним односом међународне заједнице према ратовима у бившој Југославији: терминолошки најчешће га је третирали као грађански рат, а суштински као српску агресију, па је консеквентно томе предузимала и мере санкција против српске стране (с једне и друге стране Дрине). Отуда те разлике, па у извесном смислу и права слика збрка појмова”.⁸⁶ Ако се има у виду да су субјекти рата, без обзира на мешање спољних фактора, грађани једне државе, без обзира на њихову националну и верску опредељеност, једино се може закључити да се у Хрватској водио грађански (унутрашњи) рат у коме је основна подела и диференцијација сукобљених оружаних снага имала етничку и верску поделу. Хрватска је постала независна, међународно призната држава али положај српског народа није дефинисан што је била обавеза Хрватске државе што она није учинила већ је српски народ претворила у националну мањину.

⁸⁵ Михајло М. Вучинић, Грађански рат у Хрватској 1991-1995, Београд, 2005, стр. 5-6.

⁸⁶ Миленко Марковић, Ратови 1991.–1999”, стр. 205, Зборник радова Комисија за историју НОР-а 1941–1965, стр. 205.

То је био узрок рата. Конфузији у утврђивању карактера рата у Хрватској допринела је и Бадентерова арбитражна комисија, која је изнела мишљење да је СФРЈ у процесу растакања, што је довело до различитог тумачења ставова те Комисије. Наиме, мишљење Комисије је:

- ❖ да републике могу да реше оне проблеме државне сукцесије који могу проizaћи из овог процеса у складу с принципима и нормама међународног права, уз посебну пажњу према људским правима и правима народа и мањина;
- ❖ да оне републикама које то желе могу да заједнички делују на формирању нове асоцијације која би имала демократске институције по сопственом избору.⁸⁷

На основу изнетог мишљења Бадентерове комисије, Хрватска је заснивала свој став на основу права државе у два референдума у коме су се изјаснили грађани Хрватске о конституисању независне, суверене државе Хрватске. То значи да је за Хрватску сецесија од СФРЈ, иако противуставна и неприхватљива са становишта Повеље УН легална без обзира на то што је српски народ у Хрватској организовао посебан референдум у коме се плебисцитарно изјаснио о томе да жели да настави живот у заједничкој југословенској држави, што је уставно право сваког народа, а што је констатовано и у поменутој Бадентеровој комисији. Хрватска је међутим забранила тај референдум и оспорила његове резултате. Председништво СФРЈ је закључило да је Бадентерова комисија утврдила три неприхватљива става и то:

- а) Социјалистичка Федеративна Република Југославија је заиста у државно-политичкој кризи која се мора споразумно решити на основу демократске воље југословенских народа, изражене на уставан и легалан начин.
- б) Није само обавеза република да нађу решење за државно-политичку кризу, већ је то обавеза првенствено југословенских народа, односно свих конститутивних субјеката и надлежних органа федерације и република.

⁸⁷ Славољуб Шушић, Златан Терзић, Никола Петровић (Зборник докумената из области одбране и безбедности Југославије 1990–1991. године, Генералштаб војске Југославије, Београд, 2002, стр. 571.

ц) Судбина Југославије не може зависити само од воље оних који не желе да остану у њој, већ пре свега југословенских народа и грађана који желе да наставе континуитет југословенске државне заједнице, на тај начин што ће, на основу демократски изражене воље, извршити њену трансформацију и истовремено, обезбедити разграничење свих оних који желе да конституишу независне и суверене државе.⁸⁸

4.2. Унутрашњи узроци рата у Хрватској

Рат на Балкану тачније цео процес стварања и разарања држава увек је био дело великих сила. Тако је било 1918. године када се стварала Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, слично и када је 1941. када је разарана Југославија, а иста ситуација и 90-тих година када је расформирана СФРЈ. “Југославија је пропала због трошног костура на коме је подигнута, и то рушење је дошло изнутра, а не споља. Ипак је немогуће прећутати улогу спољног притиска, на набеђивање српског народа за избијање грађанског и регионалног рата.”⁸⁹ Према неким наводима Југославија је пропала због трошног костура на коме је подигнута, и то рушење је дошло изнутра, а не споља. Ипак је немогуће прећутати улогу спољног притиска, на набеђивање српског народа за избијање грађанског и регионалног рата.⁹⁰ Традиционалним деловањем још из давног периода, против Југославије и српског народа, Немачка, Ватикан и Аустрија, а са удруживањем и САД, Француске и Велике Британије били су и узрок лоших међуљудских односа и рату у Хрватској. Проблематика је дошла споља и уследило је заостајање у привреди, економији, технологији, појавом друштвених и социјалних проблема, политичких сукоба и свих других последица које су из њих произишле. Економски проблеми у Хрватској су били драматични и ситуација је захтевала брзе и долучне реформе, а за шта је била потребна сагласност република, што није имало позитивног одзива. Како економски тако и дупло више политички проблеми били су од великог утицаја на почетак сукоба.

⁸⁸ Ибидем, стр.5 77.

⁸⁹ М. Екмечић, Савест или сукоб цивилизација на Балкану, Историјски институт САНУ, Београд, Православна реч, Нови Сад, 1998, страна 17.

⁹⁰ Сузан Вудворд, Балканска трагедија, Издање Филип Вишњић, 1997. стр. 26.

Националистичка и шовинистичка еуфорија захватила је све републике и покрајине што је одлучујуће утицало на политичке сукобе који су убрзано ескалирали у рату. Србија је у то време спровела вишестраначки парламентарни избори на основу којих је на власт дошла Социјалистичка партија Србије на челу са Слободаном Милошевићем. Постојале су јаке опозиционе странке. Највећи утицај у опозицији имала је странка СПО на челу са Вуком Драшковићем. Политички програм и циљ те партије био је стварање “вишестраначке српске државе у њеним историјским и етничким границама”. Формирала се и Српска радикална странка на челу са др Војиславом Шешељем, која се такође програмски залаже за Србију на западним границама на линији Карлобаг-Огулин-Вировитица. Такав програм је већ наведен и пре рата и није била оригинална идеја радикала. Партије демократске оријентације на челу са Драгољубом Мићуновићем које се пре свега оријентишу на борбу за власт и рушење режима ослањајући се на помоћ страних фактора, а не за интересе српског народа. Све те партије, а и неке мањег утицаја у том периоду почетком кризе у Југославији вербално су подржавале српски народ у Хрватској и Крајини због угрожености њихових националних и егзистенцијалних права. Долази до формирања и добровољачких јединица.⁹¹ Све те политичке партије у Србији имале су заједничку карактеристику и била је чињеница да су биле лидерске, да су лидери креирали политику и одржавали се на власти без обзира на изборне резултате и кризну ситуацију у земљи. Хуманитарне и невладине организације биле су под утицајем тзв. демократске опозиције и утицајем страних асоцијација из иностранства од којих су добијали помоћ а самим тим и одговарајуће обавезе. У осталим републикама настављена је интензивна сепаратистичка политика која је нарочито ескалирала у Хрватској. Од унутрашњих чинилаца, хрватски сепаратистички покрет у континуитету био је најдоследнији, најупорнији и најснажнији у негацији сваке југословенске државе па тај покрет, се назива „гангрена на тлу Југославије од њеног постанка до данас.”⁹²

⁹¹ Михајло М. Вучинић, оп.цит., стр. 22.

⁹² Аврамов, С., Пост херојски рат Запада против Југославије, Ветерник, 1987, стр. 146.

Хрватске политичке снаге су више векова, посебно у XIX веку а касније у Краљевини Југославији и СФРЈ, своју основну политичку оријентацију и активност заснивале на упорној тежњи у стварању независне Хрватске, а имале су је и све политичке опције и партије у Хрватској од оснивања Странке права Анте Старчевића, Хрватске сељачке странке браће Радић и Влатка Мачека, усташког покрета Анте Павелића, хрватског комунистичког покрета и његових лидера Андрије Хебранга, Владимира Бакарића и Ивице Рачана, Мас-покрета и “хрватског пролећа” Савке Дапчевић и Мике Трипала, и, коначно, до лидера Хрватске демократске заједнице (ХДЗ) Фрање Туђмана и Стипе Месића. Проблем не лежи у тежњи свих тих политичких снага да остваре независност Хрватске, јер то је и њихово право, али је зло у начину деловања, у томе како су настојали да остваре те циљеве, заснивајући своју политику на геноцидној концепцији водећих политичких снага Хрватске. Желели су да хрватску државу етнички имају чисту, без других народа, нарочито без српског народа кога су оптуживали за све недаће хрватског народа, развијајући мржњу која је више пута доводила до геноцида. Њихова званична политика хрватских вођа заснивала се на историјским лажима и обманама, мржњи, угрожавању права и егзистенције Срба на тим просторима на којима су живели вековима баш као и хрватски народ и на тим основама извршен је геноцид у више наврата нарочито у ратним периодима.⁹³ Националистичке и сецесионистичке, неоусташке снаге у Хрватској своју политику и циљеве сецесије заснивале су на историјским сукобима Хрвата и Срба у чијој основи је било тзв. Хрватско државно историјско право које је оспоравано Србима. На темељу тог права хрватски политичари непрестано, од револуције 1848–49. године до наших дана, имала се намера за стварање велике етнички чисте католичке хрватске државе. Стога што Срби нису били спремни да се одрекну своје националне посебности и своје српске православне вере, стално су се налазили на удару хрватских политичких странака и многих веома утицајних појединаца који су хрватску државну мисао заснивали на тзв. државном и историјском праву.⁹⁴ Срби су у Хрватској, од средине XIX и па кроз читав XX век, били изложени сталним претњама, и притисцима а у време великих криза и ратова доживљавали су тешке злочине па и геноцид у Првом и Другом светском рату.

⁹³ Михајло М. Вучинић, оп. цит., стр.24.

⁹⁴ Василије Ђ. Крестић, Геноцидом до велике Хрватске, друго издање Гамбит, Јагодина 2002. стр. 5.

Финале тих злочина у завршној фази догодио се у грађанском рату 1990–95. Интересантно је сећање Дејвида Фишера, директора Института за проучавање спољне политике који каже: “Сећам се конференције дипломатског кора у Немачкој 1989. године, на којој је био присутан будући председник Фрањо Туђман и који је том приликом истакао да кад он буде постао а не ако буде постао председник Хрватске да ће тло у Крајини постати црвено од крви”.⁹⁵ Фрањо Туђман је сматрао да геноцид може допринети друштвеној хегемонији, јер чисти друштво од неиздрживих разлика. Хегемонија није и не може бити никакав демократски циљ. Реч је о визији неког бесконфликтног друштва које се може остварити само тоталитарном праксом и хрватско се помирење показало као чиста манипулација и лаж. Усташе се нису помирили са партизанима, него су завладале хрватским масама и при том уништиле и задње трагове хрватске антифашистичке традиције. Срушени партизански споменици најбољи су доказ успешности Туђманове политике помирења. Једна страна се заувек помирила са својом нечистом савешћу, док се друга морала помирити са својим нестанком.⁹⁶

4.3. Спољнополитички узроци рата у Хрватској

За разлику од Србије, и руководећих Срба у Федерацији Запад је Словенију и Хрватску прихватио као земље које су кренуле путем демократије, поштовања људских права, и других вредности Запада, што уосталом није било тачно али се уклапало у општи план разбијања Југославије. Земље Запада су прихватиле идеје и “демократију” у Словенији и Хрватској без реалног покрића, ризикујући оружане сукобе и рат што се касније и потврдило. Грађански рат у Хрватској условљен је геополитичким и стратешким променама у свету, ситуацијом у Европи и окружењу на нашим балканским просторима. То је последица слома Совјетског Савеза и социјалистичких система у Источној Европи, доминације САД као једине суперсиле. Крај биполаризма и хладног рата САД су оцениле као тријумф своје политике, као историјску шансу за остварење доминације у свету, за којом су тежиле у читавом XX веку, намећући му своја мерила и моралне вредности.

⁹⁵ Ибидем, стр. 91.

⁹⁶ Борис Буден, Хрвати не заслужују сувереност, Идентитет бр. 59 октобар 2002.

То су формулисали у синтагми “Нови светски поредак”, који је најмање поредак јер се заснива на сили, ароганцији и експлоатацији, а није ни светски јер огроман део света и простора на глобусу није под америчком доминацијом. На историјској сцени 1990–91. САД су се “испољиле као неприкосновен ауторитет без икаквог ослонаца на правне и моралне норме”.⁹⁷ Простор Југославије због свог изузетног геостратегијског значаја, јер се налази на простору и путу за Блиски и Средњи Исток, од стратега САД фиксиран као витални интерес њихове политике, зона интереса и безбедности, а Хрватска је била важна карика у том процесу. Радикалне промене земаља Запада посебно САД према Југославији дошло је већ током 80-тих година. Академик Михајло Марковић о томе сведочи: Кад је реч о Америци био сам у Вашингтону на једном скупу после пада Берлинског зида када је прокламовано да Југославија више није неопходна—Југославија је одиграла своју улогу зида према могућој совјетској инвазији на Запад и више није потребна. То су отворено говорили амерички научници, али је било и политичара и ислужених амбасадора. Тада сам први пут чуо да ће се Америка убудуће у својој дугорочној политици залагати да се разбије Југославија. Јасно је да је циљ САД и Немачке био да се разбије Југославија подстицањем: сецесије као најефикаснијег начина да се она оствари грађанским ратом. То је учињено иако је било веома јасно да стабилна Југославија доприноси миру на Балкану, а да се њено разбијање не може остварити без крвавог грађанског рата.

4.4. Република Српска Крајина и њен пад

Побуна Срба у Хрватској 1995 године довела је до стварања Српске Крајине. Српска побуна у Хрватској почела је у лето 1990. након првих демократских избора у Хрватској. На изборима је победила Хрватска демократска заједница с политичком платформом националног помирења. Њена победа је у Србији и код великог броја Срба у Хрватској схваћена као потврда повратка усташа на политичку сцену. Прихватљивим се чини и мишљење да један део Срба у Хрватској није био спреман прихватити Хрватску као државу.⁹⁸ Република Српска Крајина је настала у условима сецесије Хрватске, сложеним условима уништења СФРЈ и непосредног угрожавања националних права и егзистенцијалних интереса српског народа.

⁹⁷ Аврамов, С., Почетак рата у БиХ – Узроци и последице, Београд, 2001. стр. 67.

⁹⁸ Тодоровић, Б., Вилић, Д., Издаја и одбрана Југославије, Привреда публик, Београд, 1990., 163-166.

У току спровођења сецесије и кризе у Хрватској, Срби у Крајини су, готово у исто време кад и Хрвати, прогласили своје отцепљење, определили се да заштите своје интересе и животе од геноцидне хрватске власти и остваре своја исконска права. Они су 21.05.1991. године одржали референдум у Хрватској о отцепљењу Хрватске од Југославије и определили се да остану у оквиру Југославије и да успоставе своју државност. Између сецесије Хрватске од СФРЈ и Српске Крајине од Хрватске постоји нераскидива логична веза, јер ако се сецесија Хрватске може оправдати онда је поступак српског народа у Хрватској такође легитиман. До рата је заправо и дошло што су вође хрватског народа биле убеђене у то да само њихов народ има право на сецесију, на независност и државност, а да то право немају Срби. Међутим, РСК је створена као легитимна и легална држава са свим елементима државне организације. Има своју територију, народ који вековима живи на том простору, легално изабране органе власти, председника, скупштину, владу, успостављену војну и полицијску организацију и структуру. То значи да је РСК имала законодавну, извршну и судску власт, која је настала у пракси борбе и отпора хрватским властима. Република Српска Крајина је трајала и дејствовала у времену од 19. децембра 1991. године до маја 1995. године.⁹⁹ План 3-4 био је докуменат као подвала хрватских власти, САД и других фактора Европске заједнице потврђује међународни статус РСК. Наиме, хрватска средства информисања су лансирала вест у земљи и иностранству да су Срби одбили план 3-4 што није тачно. Чињенице говоре супротно: председник РСК Милан Мартић био је јасан да се план 3-4 не прихвата данас али да „ћемо бити спремни не само да прихватимо план 3-4 већ и да о његовом садржају отворено разговарамо, прво са амбасадорима, а онда са руководством Хрватске, али тек онда кад Савет безбедности УН донесе резолуцију о новом мандату УНПРОФОР-а“.¹⁰⁰ Срби су били спремни да прихвате план 3-4 али да том прихватању претходи разговор, док су се Хрвати спремали за операцију “Олуја”.

⁹⁹ Михајло М. Вучинић, оп. цит., стр.52.

¹⁰⁰ “Вечерње новости” од 19. јануара 2003. г.

4.4.1. Вуковарска прича

Борбена дејства у Вуковару заслужују посебну пажњу због тога што су она постала предметом бројних шпекулација, медијске кампање и оптужби против ЈНА и српског народа као агресора. Тек ће војне анализе и историјска наука, после неопходне дистанце, дати праву слику вуковарске драме. Драма у Вуковару има политичких, демографских, војних, моралних и других димензија. Из догађаја који су се одиграли и у овом граду, као и у већини градова Хрватске где је највише било насељено са Србима, види се да је врховништво Хрватске дуго и упорно систематски припремало напад и војну операцију која је требала да има одлучујући значај за цео исход рата, са истицањем од стране Хрватске да се у Вуковару брани Хрватска. По њиховом виђењу Вуковар је део велико- хрватских стратегијских и политичких циљева у односу на географски простор Источне Славоније, Западног Срема и Барање, јер су то источне границе велике Хрватске. Ради сагледавања вуковарске драме важно је указати на неколико веома значајних података демографског карактера како би се јасно сагледала демографска структура Вуковара и околине. У Вуковару као административно-територијалној јединици у Павелићевој НДХ, која је обухватала 10 срезова, седам градова и 156 општина према попису из 1931. године, живело је 439.900 становника. Од тог броја 211.000 су били Срби, 118.000 Хрвати, што износи око 2:1 у корист Срба. Сличан је био однос и у самом граду Вуковару: од 46.000 становника 19.300 су Срби, а 12.200 су Хрвати, међу којима су и похрваћени Немци, Мађари, Чеси, Словаци и други, што значи да је у Вуковару пре Другог светског рата живело око две трећине Срба у односу на једну трећину Хрвата. Душко Вилић и Бошко Тодоровић наводе да чак ни после усташког геноцида над Србима, од 1941– 45. године у којем је побијено око 4.000 Срба, затим око 8.000 покрштено и неутврђени број прогнан, нису измениле слику националног састава у корист Хрвата, тако се хрватска већина у Вуковару од 43,7% према 37,2% добија само онда ако се од српске већине од 54,4% према попису из 1981. године одбије 17% Срба који су се изјаснили као Југословени а које је ХДЗ- овска власт у својој манипулацији са бројкама подвела под неодређену категорију –остали?¹⁰¹

¹⁰¹ Србољуб Б. Шушић., Златоје Терзић, Од Бриона до Дејтона, ВИЗ, Београд, 2003, стр. 500.

Статистички подаци недвосмислено потврђују да хрватска пропаганда није имала право да жртве у Вуковару третира само као жртве Хрвата, а не жртве становника града Вуковара и околине у којима је огроман део био српског живља. Хиљаду Срба, већином жена, старца и деце убијени су, заклани или сечени секирама до смрти, систематично, један по један и да главна централа у фабрици обуће у Борову и у веслачком клубу “Вуковар” буде место злочина. Већина тела бачено је у Дунав и остављено да плива до Београда. Хрвати су своје зверство чак и сликали како би овековечили свој линч над Србима. Хрватска је битку за Вуковар искористила у својој медијској кампањи која и даље траје, оптужујући ЈНА за агресора у својој земљи јер је била по Уставу дужна да брани територијални интегритет Југославије а Хрватска, односно Вуковар се налазио у федерацији. Тешко је закључити која је штета више учињена да ли од разарача или од бранилаца који су град претворили у упориште засићено минскоексплозивним средствима са многобројним бункерима и зградама претвореним у отпорне тачке.¹⁰² Против народа Западне Славоније, извршена је у мају месецу 1995. године офанзива хрватских снага. Циљеви ове офанзивне операције хрватских снага били су вишеструки, попут:

- ❖ разбити релативно слабо наоружане организоване и на широком простору распоређене јединице војске РСК,
- ❖ протерати преостали део српског становништва са подручја Славоније које је већ раније у већем броју побегло у Босну и у Србију,
- ❖ преузети потпуну контролу над ауто-путем Загреб-Београд кроз Хрватску, што је било значајно за предстојеће војне операције против војске РСК,
- ❖ проверити држање међународне заједнице и њених мировних снага у случају нарушавања Венсовог плана који је до тада више пута угрожен али је Хрватска прошла без озбиљних опомена, а посебно евентуалних санкција или тежих казни па је ова провера била веома важна.

Операција Бљесак је не само због добре организације и одлучности хрватске војске за офанзиву, већ пре свега због слабе организације, неспособности и неприпремљености команди и јединица РС Крајине остварила врло брзо постављене циљеве.

¹⁰² Михајло М. Вучинић, оп. цит., стр. 68.

После те операције у Западној Славонији остало је свега око 1.000 Срба од укупно 13.000 колико их је тамо живело до 1. маја. Операцијом Олуја је завршена операција хрватских оружаних снага против Републике Српске Крајине и српског народа. Напад је почео ударима авијације, артиљерисјким гранатирањем и надирањем око 100.000 војника копнених снага из више праваца. Колико је само лицемерја и обмана у политици светских моћника према Југославији, РСК и српском народу у целини, нека послужи чињеница да је Савет безбедности УН усвојио Резолуцију 1000, којом захтева да влада Хрватске одмах обустави све војне акције и да се у потпуности придржава свих резолуција Савета, да у потпуности поштује права локалног српског становништва укључујући њихово право на опстанак, да оду или се безбедно врате; дозволи приступ међународним хуманитарним организацијама овом становништву и створе услови који ће омогућити повратак лицима која су напустили своје домове. Неспорне чињенице и бројне изјаве говоре да су САД својим оружаним снагама у оквиру НАТО директно учествовале у грађанском рату на страни Хрватске, чиме су прекршиле све норме међународног права и принципе УН, које оне уосталом, већ дуго не поштују. Американци су знали за све ратне злочине које су оружане снаге Хрватске извршиле над српским народом у Крајини и целој Хрватској, али су их прикривали пред својим народом и међународном заједницом. САД, као и снаге УНПРОФОР-а које нису извршиле обавезе утврђене Резолуцијом УН и бројним другим одлукама ЕЗ и других међународних фактора сnose одговорност за све што се догодило на хрватском ратишту и за последице које су настале у грађанском рату у Хрватској.¹⁰³ Република Српска Крајина се није сачувала ни одбранила из више разлога и грешака, субјективног карактера. С тим у вези се овде, без детаљније анализе, што је предмет ширег разматрања политичких, социолошких, геостратегијских, војних и других анализа указује само на неке моменте:

- ❖ Непостојаност јасне политичке оријентације, већ нејединство српског руководства.
- ❖ Није се посветила довољна пажња бризи за војнике, организацији јединица и система одбране .

¹⁰³ Михајло М. Вучинић, оп. цит., стр. 77.

- ❖ Руководство је запоставило основни постулат и принцип одбране. Руководство је више водило рачуна о полемици у политичком животу Србије и СРЈ, критикама као и оптуживању, него што су радили на отклањању сопствених грешака, пословима на адекватним припремама за одбрану .
- ❖ Лакомислено се веровало Венсовом плану иако је пракса показивала да снаге УНПРОФОР-а нису спремне и не желе да заштите становништво у застићеним зонама.¹⁰⁴

5. Међународни односи Србије и Хрватске данашњице

5.1. Односи Србије и Хрватске

Србија (СРЈ) је са Хрватском успоставила дипломатске односе 23. августа, 1996. године. Осетљиви односи оптерећени сложеним историјским наслеђем, погоршани су након одлуке Хрватске да призна независност Косова.¹⁰⁵ Ипак 2009. године, забележено је више билатералних посета на високом нивоу, укључујући посету тадашњег премијера Иве Санадера (март, 2009. г.), као и бројни сусрети у оквиру мултилатералних скупова. Током 2010. године, од првог сусрета председника Бориса Тадића и председника Иве Јосиповића, марта, 2010. године, у Опатији почиње фаза унапређења односа и стварања добре атмосфере за решавање отворених питања. Може се рећи да је и ранија сарадња у многим областима била добра, укључујући и државне органе, али не и лидере, што је промењено избором Иве Јосиповића за председника Хрватске. Спремност за конструктивну билатералну и регионалну сарадњу потврђена је и током сусрета двојице председника која су уследила, посебно, приликом званичне посете председника РХ Иве Јосиповића Србији, јула, 2010. године, и званичне посете председника Србије Бориса Тадића Хрватској новембра, 2010. године.

¹⁰⁴ Ибидем, стр. 82.

¹⁰⁵ Као последица био недолазак председника Тадића на инаугурацију новог председника Хрватске 18. фебруара 2010. године у Загреб због тога што је на ту церемонију био позван и председник Косова Фатмир Сејдију.

Приликом званичне посете председника Тадића Хрватској, двојица председника истакла су да су две земље у последњих десет месеци решиле многа отворена питања, а да је питање несталих лица приоритет међу онима која још нису решена и zaloжили су се за стамбено збрињавање српских избеглица кроз међународни донаторски фонд. Хрватска је у мају, 2010. године, уручила Србији своје преводе европских прописа, а остварен је и велики број министарских сусрета. Отворена је и нова перспектива војне сарадње потписивањем Споразума о војној сарадњи, јуна, 2010. године, а интензивирана је сарадња правосудних органа и МУП. Битан елемент побољшане сарадње Србије и Хрватске је напредак сарадње у борби против организованог криминала, што тренутно, највише у реалном свакидашњем животу илуструје значај билатералне сарадње међу суседима.¹⁰⁶ По броју потписаних споразума, посебно по броју решених отворених питања, могло би се рећи да односи Србије и Хрватске стагнирају. Ни после много година гледајући уназад на ратна дешавања на просторима који су се десили још у периоду грађанског рата нису решена многа питања. Није решено питање несталих особа,¹⁰⁷ није завршен процес демаркације државне границе, ту је и питање социјалних права... Хрватска је 2. 07. 1999. године поднела тужбу због повреде одредби *Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида* против тадашње Савезне Републике Југославије пред Међународним судом правде у Ден Хаагу, а Србија је годину дана касније, пред истим судом, поднијела тужбу за геноцид над српским становништвом у Хрватској, о чему је већ у раду било речи. Ово „идиотско међусобно оптуживање од којег интереса имају само јако добро плаћени лондонски адвокати“, ¹⁰⁸ успркос свим очекивањима, није довело до захлађивања односа Београда и Загреба. Од јануара до јула 2013. године било је више обостраних посета на високом и највишем нивоу него што их је било у пет последњих година заједно. Резултирале су и формирањем мешовите комисије која ће се бавити решавањем отворених питања и која је до сада, према нама доступним информација, имала неколико „ице бреакинг“ састанака. Односе између две земље, посебно након последњих избора у Србији и уласка Хрватске у ЕУ, карактеризирају политичка отвореност, благи пораст трговинске сарадње, пораст инвестиција и веома динамична регионална дипломатија.

¹⁰⁶ Радна група Регионална сарадња и међународне обавезе, Европски покрет у Србији, Београд, 2011, стр. 26.

¹⁰⁷ Према подацима ИЦРЦ-а и према ЕУ Прогрес Репорту за Србију (2013) још није идентифицирано 2246 особа несталих у српско-хрватском сукобу.

¹⁰⁸ <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2014/03/international-court-justice>.

После две деценије отровних стрела усмерених једни ка другима обе стране, мора се приметити да хрватско признање Косова и значајно економско и дипломатско присуство¹⁰⁹ ипак није спречило да у исто време односи са Србијом у свим сегментима иду узлазном путањом – од посета до стабилног обима спољнотрговинске размене.¹¹⁰ У Србији ради 280 хрватских компанија које су тамо до сада инвестирале 661 милион евра. Истовремено, српске инвестиције у Хрватској су свега 40 милиона евра, што је према проценама стручњака резултат административних баријера које је Хрватска имала пре уласка у ЕУ. Србији је Хрватска потребна економски, јер је ту тржиште Европске уније и земље ЕУ-а најбољи су трговински партнер Србије у последњих неколико година као и највећи инвеститор у Србију.¹¹¹ Поред знакова благог опоравка у 2014. години, Србија се суочава с катастрофалним макроекономским показатељима у последњих неколико година. Између осталог, Србија је највеће појединачно тржиште на западном Балкану које је интегрирано у ЦЕФТА-у, а има споразум о слободној трговини с Русијом, што хрватским фирмама, које се тешко сналазе у новом ЕУ окружењу, даје добру прилику за пласман робе на трећим тржиштима. Такође потребе су и политичке, јер Србија је отворила преговоре за чланство у ЕУ-у и свесна је да Хрватска може бити њен адвокат, али и кочничар, и да има могућност да сва отворена питања, од несталих особа до трговинских аранжмана, пласира као важна питања у преговорима. Такође и Хрватској треба Србија: економски, једна од кључних препорука Европске комисије Хрватској, годину дана након уласка у пуноправно чланство, јесте потицај извозно оријентираних фирми.

¹⁰⁹ На Косову, према Хрватској господарској комори (ХГК), послује 120 хрватских твртки, од којих 40 има своје твртке кћери и представништва, а остале послују путем својих заступника. ХГК је 2000. године отворила представништво на Косову, када су само двије хрватске твртке биле на томе тржишту. Извоз на косовско тржиште је у благом порасту у 2013. години у односу на претходну и износио је 434 милиона куна – извор: Државни завод за статистику Хрватске (http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/04-02-01_10_2013.htm).

¹¹⁰ Укупна робна размена Србије и Хрватске у 2013. години износила је 859,8 милиона УСД и биљежи смањење од 6,1% у односу на 2012. годину. Извоз из Србије у Хрватску у истом периоду износио је 423,7 мил. УСД, што је повећање од 5,3 % у односу на децембар 2012. године. Увоз из Хрватске се смањио за 15% у односу на исти период 2012. године и износио је 436,1 милион УСД. Дефицит у робној размјени на страни Србије износио је 12,4 милиона УСД. Укупна робна размјена Србије и Хрватске у марту 2014. године износила је 204,5 милиона УСД и биљежи раст од 10,9% у односу на исти период 2013. године. Извоз у Хрватску у истом периоду износио је 105,4 мил. УСД, што је раст од 15,8% у односу на март 2013. године. Увоз из Хрватске се повећао за 6,1% у односу на исти период 2013. године и износио је 99,1 милиона УСД. Суфицит у робној размјени на страни Србије износио је 6,3 милиона УСД.

¹¹¹ Билтен јавних финансија Републике Србије, март 2014. (<http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/bilten%20javne%20finansije/bilten-115-eng.pdf>).

Наравно потребна јој је и политички, јер је сигурно окружење један од највиших националних интереса Хрватске, а управо Србија има потенцијал да га сачува или наруши. Ово приближавање није само велика шанса за Хрватску и Србију, него је велика шанса за целу регију, а посебно за БиХ као „балканског пацијента“. Колико је она препозната у Бриселу, ускоро ће се видети, и то кроз то колико је ЕУ спремна конкретно помагати ово приближавање и тиме спречити да евентуална победа радикално десних снага на изборима у Хрватској или радикализирање Србије због осећаја одбачености од ЕУ-а наруши ову динамику.

5.2. Спорна двојезичност у Хрватској

Штаб за одбрану хрватског Вуковара, организација која се бори против употребе ћирилице, упутио је поднесак Уставном суду Хрватске којим оспорава саборску одлуку да затражи оцену уставности референдумског питања о двојезичности, које предлаже та организација. „Штаб“ је предао Сабору потписе грађана за одржавање референдума којим траже ограничавање права на употребу мањинског језика на средине које имају половину, а не трећину становника припадника националних мањина, што је сада случај. Хрватски сабор упутио је половином јула на оцену уставности референдумско питање вуковарског „штаба“ о двојезичности, пошто је надлежни Одбор оценио да оно није у складу с Уставом. „Хрватски народ је једнако суверен као и сваки други народ Европске уније, и нема разлога да му се не допусти да на референдуму одлучи о једном таквом питању као што је измена Уставног закона о правима националних мањина“. Ова организација је, иначе, активна од почетка увођења двојезичности и постављања двојезичних табли на зграде државних установа у Вуковару и другим градовима у Хрватској, у складу са важећим законом. Још пре две године иницирали су протесте после којих је почело скидање и уништавање двојезичних табли. У Вуковару је на недавним превременим изборима победила десно орјентисана Хрватска демократска заједница са својим партнерима а нови градоначелник Иван Пенава је оценио да је двојезичност у том граду уведена „на силу и противно закону”.¹¹²

¹¹² <http://www.veritas.org.rs> (posećeno 25.06.2018).

Слика 1. Ко ће спојити разбијене табле¹¹³

Уставни суд Хрватске одлучио је да референдум о ћирилици у Хрватској неће бити одржан зато што је предложено референдумско питање противуставно. Одлучено је и да се Закон о употреби језика и писма националних мањина неће спроводити “на силу” у Вуковару док Влада Хрватске, у року од годину дана, не усвоји одговарајуће измене које ће омогућити његову примену прикладним правним механизмом, наводи се у одлуци Суда. Уставни суд наложио је Градском већу града Вуковара да у року од годину дана у Статуту града пропише и уреди индивидуална права припадника националних мањина на службену употребу свог језика и писма.¹¹⁴ Како би се окарактерисали боље међуљудски односи говори и изјава премијера Србије да би био скандал да се у Србији укине латиница, док лупање ћириличних табли у Хрватској је остало без одјека за јавност. Зачуђеност је да ЕУ не реагује на властиту чланицу када је реч о питањима темељних вредности ЕУ. „Не заборавите на погубно историјско, као и памћење Срба које говори о томе да ко год је желио да укине ћилицу, зна се какве су му стварне намере, а после тога и поступци били. Веома смо узнемирени због тога. (Ми ћемо) онолико колико можемо дипломатским речником, мерама и тоном, не вређајући никога, наставити борбу за права свог народа и никада нећемо ускраћивати права ниједном другом народу“, рекао је Вучић.¹¹⁵ Укидањем двојезичних табли, вуковарска власт се дистанцирала од већине својих грађана и поделила је овај град по националној основи.

¹¹³ <http://www.vesti-online.com> (посећено 25.06.2018.).

¹¹⁴ <http://laktasi-info.com> (посећено 25.06.2018.).

¹¹⁵ www.srna.rs. (посећено 25.06.2018.).

Сада има и припадника већинског народа грађана Вуковара који су против одлуке да се потпуно забрани ћирилица и српски језик. У Хрватској и даље расте национализам, али Срби су навикли на овакве реакције. Овакве одлуке су изразиле жаљење од стране Савета Европе због одлуке градског већа у Вуковару да измени Статут и укине употребу двојезичних табли на латиничном и ћиричном писму на институцијама, трговима и улицама, и позвао Хрватску да поштује Европску повељу о регионалним и мањинским језицима.

Слика 2. Скинута табла са ћириличним називом

Извор: Тањуг.

Комитет Министара СЕ је још 15. априла препоручио да "хрватске власти наставе с напорима у правцу подизања свести и толеранције према језицима мањина, у свим доменима, укључујући употребу табли и локалних имена са ћириличним натиписима". Понављајући да је употреба језика мањина на званичним таблама мера која има значајан позитиван ефекат када је реч о престижу и јавној свести о језику мањине. Ту позицију, како наводе, подржава Комитет министара СЕ, који је протеклих година усвојио неколико препорука о употреби мањинских језика на јавним таблама. "Савет Европе отуда веома жали због уклањања табли на мањинским језицима вандалским актима или на основу формалне одлуке која има за циљ ограничавање присуства мањинског језика у јавности, и позива релевантне државне власти у свим земљама чланицама да у потпуности примењују одредбе Европске повеље о регионалним и мањинским језицима".¹¹⁶

¹¹⁶ <http://www.vesti-online.com> (посећено 10.03.2016).

Закључак

Улога Католичке цркве у терору над српским народом у Крајини је била различита сходно националној припадности свештеника. На пример, негде су подржали нацизам и фашизам, као у Хрватској, а негде су католички свештеници били носиоци отпора нацизму. Србе нису убијали католички свештеници словеначке националности, многи су били њихови заштитници, а неки су због тога побијени у Јасеновцу. Србе нису убијали ни католички свештеници италијанске националности, иако су били део фашистичког Мусолинијевог система. Духовно вођство геноцида је ипак било на челу са Алојзијем Степинцем путем елиминације српског православног народа. Степинац никад није осудио геноцид над Србима, Јеврејима, Циганима и осталим у Јасеновцу, нити је осудио поједине свештенике који су тамо вршили дужност функционера крвника. Питање је да ли би канонизација Алојзија Степинца имала тако масовну подршку у Хрватској да је јавност имала могућност да прочита његове записе, из којих се виде његови планови односно структура личности. Такође, поставља се питање да ли су комплетан увид у Степинчев дневник имале и оне структуре које су га користиле или су ти записи већ тада били фризирани. Нема ни једног Хрвата који се у 19. и првој половини 20. века истицао мржњом према Србима, истакнутог припадника усташког покрета, а да један део свог живота није био под кровом католичке цркве. Павелић, Шакић, Макс Лубурић, Артуковић, Љубо Милош, фра Мајсторовић Филиповић Сотона, сви они су прошли кроз семеништа католичке цркве, одакле су изашли са киптећом мржњом према Србима. Откуда толика нетрпељивост Ватикана и „Цркве у Хрвата“ према Србима православцима. Хрвата као старог племена данас готово да нема, налазимо их тек у остацима у Хрватском Загорју, Мославини и оном делу Међимурја, према Словенији. Остали су конвертити, углавном бивши Срби које је католичка црква успела да отргне најпре од православља а потом од српства. У питању је конвертитство, феномен блискости из кога се, то је у психологији давно објашњено, рађа најжешћа мржња. То је нуклеус њихове тактике заустављања ширења православља на Западном Балкану. Мржња Хрвата према Србима развејавана је и опстаје искључиво на верској основи. Одатле све почиње и ту завршава.

Зло у Хрватском народу почива у мрачним одајама катедрала и цркава, отуда посматра, чека тренутак и излази кад процени да треба. Српска православна црква је постављена на принципима одржања вере што је доминантно у православљу. Католичанство је пре свега систем државне и пословне делатности, то је највећа, најутицајнија и најбогатија фирма на свету. Вера је у католичанству није нуклеус постојања, срце свега, већ средство за манипулацију. Католичка црква има систем освајања простора других религијских заједница, мисонарска подручја у која убацује људе и огромна средства. Тога у православљу нема. Уз све ово Српска православна црква не чини ни оно што треба и што може да би се одбранила од насртања католичанства. Нико никада није имао ништа против „католицизма“, то су света хришћанска начела, али има против људи који користе Цркву у политичке сврхе, као што је подржавање нацизма у Другом светском рату или проглашавање злочинца „свецом“, што се дешава са Алојзијем Степинцом. Као што је већ, више пута истакнуто, и данас се у Хрватској спроводи тзв. индивидуално покатоличавање, односно покатоличавање под притиском.

Литература:

1. Franz Vaničed, Spec.ialgeschichte der M ilitargrenze, Wien 1875, knj.I, 383.
2. Аврамов ,С.,Пост херојски рат Запада против Југославије, Ветерник, 1987.
3. Аврамов, С.,Почетак рата у БиХ – Узроци и последице, Београд, 2001.
4. Аквински Т., Стожери кршћанске вере, Сплит, 1981.
5. Бјелајац, Б., Протестантизам у Србији, Алфа и омега, Београд, 2003.
6. Борис Буден, Хрвати не заслужују сувереност, Идентитет бр. 59 октобар 2002.
7. Василије Ђ. Крестић, Геноцидом до велике Хрватске, друго издање Гамбит, Јагодина 2002.
8. Василије Крестић, Досије о генези геноцида над Србима у НДХ, Прометеј, Нови Сад, 2009.
9. Владимир Дедијер, Нови прилози за биографију Јосипа Броза Тита 2, Ријека 1981.
10. Вуковић С., Улога Ватикана у разбијању Југославије, Социолошки преглед , вол.XXXVIII 2004.
11. Г. Р. Дакина, Буди католик или умри – геноцид над Србима у НДХ, Београд 1995.
12. Грбић,М., Карловачко владичапство,Топуско 1990 (репринт издање) кн.,I.
13. Грујић, Р., 1909, Антологија српског народа у Хрватској и Славонији, Нови Сад.
14. Д. Живојиновић, Д. Лучић, Варварство у име Христово, Београд 1988.
15. Дакина, Гојо Р, Буди католик или умри – геноцид над Србима у НДХ, Београд 1995.
16. Диклић М., Може ли Алојзије Степинац бити светац?, Гласник Удружења архивских радника Републике Српске, год. VIII, број 8, 2016.
17. Е. Ченгић, С Крлежом из дана у дан, т. 2., "Глобус" ,Загреб, 1985.
18. Евгеније В., Спекторски, Држава и њен живот, Београд, 1933.
19. Живковић, Н, Качавенда, П, Срби у Независној Држави Хрватској (изабрана документа), Београд 1998.
20. Живковић,А., Божије и црквене заповједи, Загреб, 1946.

21. Живојиновић Д., Ватикан у балканском вртлогу, Албатрос плус, Београд, 2012.
22. Живојиновић, Д., 1995, Ватикан, Србија и стварање југословенске државе 1914-1920, Службени лист СРЈ, Београд.
23. Живојиновић,Д.Р., Ватикан, Католичка црква и југословенска власт 1941–1958, Београд 2007.
24. Зборник, Геноцид и злочини НДХ над Србима, Ромима и Јеврејима, Бања Лука, 2014.
25. Ивић,А., Марчанска епископија,Браство 20, Београд 1926.
26. Илија Цвитковић, Крлежа, Хрвати и Срби,Сарајево, 1991.
27. Илић, Јован (1993), Насељавање и бројно стање Срба на територији авнојске Хрватске, Срби у Хрватској, насељавање, број и територијални размештај, Универзитет у Београду, Географски факултет, Београд.
28. Ј. Броз Тито, Чланци и говори из НОБ-а 1941-1945, „Свјетлост“, Сарајево, 1946.
29. Јован Мирић, Злочин уместо рата – Просвјета, Загреб, јуни 2002.
30. Кашић Д., Српска црква у НДХ,: Српска православна црква 1920-1970, Споменица 50 годишњици васпостављења Српске патријаршије, Београд, 1971.
31. Кашић,Д., Отпор марчанскојупији“Православље”,Београд 1986.
32. Кашић,Д., Срби и православље у Славонији и сјевернојХрватској,Загреб 1967.
33. Корнвел, Џ., 2000, Хитлеров папа, Службени лист СРЈ, Београд.
34. Л. М. Костић, Сабрана дела (седми том – Хрватско варварство), Београд 2000.
35. Лазић. М., Крсташки рат НДХ, Ризница духовног блага, Бања Лука, 2011.
36. М. Екмечић, Савест или сукоб цивилизација на Балкану, Историјски институт САНУ, Београд, Православна реч, Нови Сад, 1998.
37. М. Павловић, Српска правна историја, Крагујевац 2005.
38. М.Крлежа, Заставе, т. и. "Ослобођење., Сарајево- Младост., Загреб, 1976.
39. Мала политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1996.
40. Миленко Марковић, Ратови 1991.–1999”, стр. 205, Зборник радова Комисија за историју НОР-а 1941–1965.

41. Михајло М. Вучинић, Грађански рат у Хрватској 1991-1995, Београд, 2005.
42. Мужих, И., Католичка црква у Краљевини Југославији, Сплит, 1978.
43. Народне новине, 1.7. 1914. Нав. према: Новак, В., 1948-1989, Магнум цримен, Загреб – Београд.
44. Парис, Е., 1960, Геноциде ин Цроатице сателлите 1941-1945, Парис.
45. Радека, Милан (1975): Горња Крајина-Карловачко владичанство, Загреб
46. Радић, Р., Вером против вере: држава и вера у Србији 1945-1953, ИНИС, Београд, 1995.
47. Радна група Регионална сарадња и међународне обавезе, Европски покрет у Србији, Београд, 2011.
48. Радонић, Ј., Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века, САН, Београд, 1950.
49. Савић С., Правни положај Срба у независној Држави Хрватској, Годишњак Правног факултета, година I, 1/2010.
50. Симић, С., 1958, Ватикан против Југославије, Титоград.
51. Славољуб Шушић, Златан Терзић, Никола Петровић (Зборник докумената из области одбране и безбедности Југославије 1990–1991. године, Генералштаб војске Југославије, Београд, 2002.
52. Србољуб Б.Шушић, Златоје Терзић, Од Бриона до Дејтона, ВІЗ, Београд, 2003.
53. Степинац, Алојзије (1934): Дневник, I. Загреб.
54. Степинац, Алојзије (1940): Дневник, III. Загреб.
55. Сузан Вудворд, Балканска трагедија, Издање Филип Вишњић, 1997.
56. Тодоровић, Б., Вилић, Д., Издаја и одбрана Југославије, Привреда публик, Београд, 1990.
57. Томић, Н. Ј., 1903, Пећки патријарх Јован и покрет хришћана на Балканском полуострву 1592-1614, Земун.
58. Унковић, В., “Католичка црква у Југославији”, у: Религија и друштво, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988
59. Фрањо Туђман, Говор на Јелачићевом тргу 29.5. 1992. године »Вечерњи лист«, Загреб.

Интернет извори:

<http://www.economist.com>

<http://www.mfin.gov.rs/>

<http://www.dzs.hr/>

<http://www.veritas.org.rs>

<http://www.vesti-online.com>

<http://laktasi-info.com>

[www.srna.rs.](http://www.srna.rs)